

Сумська обласна рада
Департамент освіти і науки
Сумської обласної державної адміністрації
**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
СУМСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

вул. Римського-Корсакова, 5, м. Суми, 40007, тел. /Факс: (0542) 33-40-67
E-mail: osvita.soippo@sm.gov.ua, Код ЄДРПОУ 02139771

17.08.2023 № 375/11-07

На № _____ від _____
**Керівникам місцевих органів
управління освітою**

**Методичні рекомендації щодо
навчання змісту освітніх галузей
в 5-6 класах НУШ у 2023-2024 н.р.**

З метою організованого початку 2023-2024 навчального року, Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти надає методичні рекомендації щодо навчання в 5-6 класах закладів загальної середньої освіти, відповідно до освітніх галузей НУШ.

Просимо інформацію довести до відома керівників та вчителів закладів загальної середньої освіти.

Додатки 1-10 до листа на 68 арк.

1. Методичні рекомендації щодо навчання змісту мовно-літературної освітньої галузі в 5-6 класах у 2023-2024 н.р. (на 15 арк).

2. Методичні рекомендації щодо навчання змісту математичної освітньої галузі в 5-6 класах у 2023-2024 н.р. (на 7 арк).

3. Методичні рекомендації щодо навчання змісту природничої освітньої галузі в 5-6 класах у 2023-2024 н.р. (на 7 арк).

4. Методичні рекомендації щодо навчання з географії в 6-х класах у 2023-2024 н.р. (на 5 арк).

5. Методичні рекомендації щодо навчання змісту технологічної освітньої галузі в 5-6 класах у 2023-2024 н.р. (на 3 арк).

6. Методичні рекомендації щодо навчання змісту інформатичної освітньої галузі в 5-6 класах у 2023-2024 н.р. (на 7 арк).

7. Методичні рекомендації щодо навчання змісту соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі в 5-6 класах у 2023-2024 н.р. (на 5 арк).

8. Методичні рекомендації щодо навчання змісту громадянської та історичної освітньої галузі в 5-6 класах у 2023-2024 н.р. (на 7 арк).

9. Методичні рекомендації щодо навчання змісту мистецької освітньої галузі в 5-6 класах у 2023-2024 н.р. (на 7 арк).

10. Методичні рекомендації щодо навчання змісту освітньої галузі «Фізична культура» у 5-6 класах у 2023-2024 н.р. (на 5 арк).

Ректор

Юрій НІКІТІН

**Методичні рекомендації
щодо навчання змісту мовно-літературної освітньої галузі
в 5 -6 класах у 2023-2024 н.р.**

Освітня галузь України, як і всі сфери життя суспільства, зазнала серйозних змін в умовах війни. Питання безпеки закладів освіти та забезпечення рівних і безпечних умов здобуття освіти є особливо актуальним у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України. Згідно з Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» у країні введено правовий режим воєнного стану [13]. В умовах воєнного стану освіта потребує нових підходів до навчання, швидких та ефективних рішень, інноваційних форм організації освітнього процесу, адаптованих до умов сьогодення. З огляду на існуючу загрозу життю і здоров'ю учасників освітнього процесу, навчання в закладах освіти має бути орієнтованим на гнучкість, індивідуалізацію, персоналізацію та диференціацію в психологічному й педагогічному контекстах.

У 2023-2024 навчальному році освітній процес організовується відповідно до законів України «Про освіту» [3], «Про повну загальну середню освіту» [4], Постанови Кабінету України від 28.07.2023 № 782 «Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні» [12], наказу Міністерства освіти і науки України від 15 травня 2023 № 563 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні» [11].

Організація освітнього процесу залежить від безпекової ситуації в кожному населеному пункті. Відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки України, структура та тривалість навчального тижня, дня, занять і відпочинку, а також форми організації освітнього процесу визначаються педагогічною радою закладу освіти в межах часу, визначеного освітньою програмою (відповідно до обсягу навчального навантаження та з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного й інтелектуального розвитку здобувачів освіти, особливостей регіону тощо). Освітній процес може відбуватися в очному, дистанційному або змішаному форматі.

Важливо, під час організації освітнього процесу в очному або змішаному режимі, забезпечити безумовне переривання освітнього процесу в разі включення сигналу «Повітряна тривога», «Загроза артобстрілів» або інших сигналів оповіщення та прослідувати до споруд цивільного захисту, перебуваючи в них до скасування сигналу «Тривога». Рекомендуємо ознайомити здобувачів освіти з алгоритмом дій під час сигналів оповіщення завчасно (<http://surl.li/jxrwe>).

Психологічний стан та психічне здоров'я дітей під час військових дій є вкрай важливим. Багато учнів переживають виснаження, спустошення, утому,

відчують тривогу й паніку. Психологи сформулювали корисні поради, як опанувати себе в критичних умовах, як допомогти підтримувати здоровий психічний стан у критичних умовах, а саме:

- як говорити з дітьми про військову агресію (<http://surl.li/hnwzz>);
- як зберегти ресурс та акумулювати свої сили для підтримки родини (<http://surl.li/bnawt>);
- підтримай дитину: психологічні хвилинки (<http://surl.li/hnwwq>);
- матеріали для використання в роботі під час воєнних дій (<https://cutt.ly/zZYe2BB>);
- освітній серіал «Бути поруч» МОН, ЮНІСЕФ і порталу «Дія. Цифрова освіта» про підтримку психічного здоров'я (<http://surl.li/euiek>);
- інформаційні майданчики, підготовлені психологічною службою Сумського ОППО (<https://cutt.ly/JZYrlgt>).

У межах ініціативи першої леді України Олени Зеленської зі створення Всеукраїнської програми ментального здоров'я, Міністерство освіти і науки України впроваджує пріоритетний проект – «Психосоціальна підтримка та психологічна допомога на всіх рівнях освіти» з упровадження навиків психологічної стійкості на всіх рівнях освіти; вправи для заспокоєння та поради для стійкості (<https://www.howareu.com/>).

В умовах воєнного стану важливо забезпечити права дітей, які внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації вимушено опинилися за межами України, дітей з неконтрольованих та деокупованих територій, населених пунктів на лінії зіткнення на безперервне здобуття освіти; надати можливість українським дітям, які наразі перебувають в інших країнах, продовжити навчатись за українською програмою; сприяти тому, щоби українські діти не втрачали зв'язок з Україною й могли продовжити здобуття освіти в Україні [11].

Міністерство освіти і науки України рекомендує забезпечити право на безперервне здобуття освіти різних груп дітей: за кордоном, на тимчасово окупованих територіях, у зоні бойових дій, що перебувають на очному й дистанційному навчанні на підконтрольних Україні територіях (<http://surl.li/hnybv>), зокрема:

- задля забезпечення реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учнів, заклад освіти складає графік консультацій, визначає форми, засоби, періодичність оцінювання результатів навчання; у разі потреби – для учня (учениці) розробляється індивідуальний навчальний план;
- оцінювання результатів навчання;
- зарахування до закладу освіти; переведення на наступний рік навчання; зарахування результатів навчання.

Освітній процес здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх освітніх потреб. У межах академічної свободи, форми організації освітнього процесу визначаються педагогічною радою закладу освіти та відображаються в освітній програмі закладу освіти. Відповідно до Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого Міністерством освіти

і науки України від 10.02.2021 № 160 «Про внесення змін до деяких наказів Міністерства освіти і науки України», за потреби заклад освіти може організувати індивідуальні форми здобуття освіти (зокрема екстернатну, сімейну (домашню), педагогічний патронаж), реалізовувати індивідуальну освітню траєкторію учня (<http://surl.li/hsffg>).

З метою вшанування пам'яті, громадянської відваги та самовідданості, сили духу, стійкості та героїчного подвигу воїнів, полеглих під час виконання бойових завдань із захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України, мирних громадян, які загинули унаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, Президент Володимир Зеленський підписав Указ від 16.03.2022 № 143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України». Згідно з Указом Президента, загальнонаціональна хвилинка мовчання проводиться о 09 годині 00 хвилин у закладах освіти. Рекомендуємо враховувати інформацію цього нормативного документа під час планування уроку (<http://surl.li/hhixb>) [14].

Створення безпечного освітнього середовища – одне з пріоритетних завдань для здобуття загальної середньої освіти. Рекомендуємо концентрувати увагу в роботі з учнями щодо запобігання усім видам онлайн-ризиків безпосередньо в навчальній діяльності (<http://surl.li/hsdtu>).

Війна принесла із собою відтерміновані освітні втрати, що можуть мати серйозний вплив як на майбутню долю самих дітей, так і на подальший розвиток країни в цілому. Їх подолання має стати одним із пріоритетів української системи освіти. Рекомендуємо взяти до уваги рекомендації освітнього омбудсмена України з вимірювання і компенсації освітніх втрат дітей на рівні громади й закладу освіти (<http://surl.li/gdsht>) та документ, створений за результатами обговорення (яке було організоване 7 червня 2023 року за ініціативи Міністерства освіти і науки України), з рекомендаціями, призначеними для громадських організацій та інших стейкхолдерів, що вже впроваджують або планують впроваджувати програми з надолуження освітніх втрат (<http://surl.li/jtmdv>).

Із метою впровадження в освітній процес Державного стандарту базової середньої освіти [1], під час вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі необхідно звернути особливу увагу на формування ключових компетентностей в учнів і реалізацію компетентнісного підходу, що має органічно поєднуватися з діяльнісним та інтегрованим підходами. Замість запам'ятовування фактів та понять, учні набуватимуть ключових компетентностей.

Рекомендуємо вчителям мовно-літературної освітньої галузі, які навчають здобувачів освіти за новим Державним стандартом базової середньої освіти [1], послуговуватися матеріалом методичного посібника «Мовно-літературна освітня галузь: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи», у якому розглянуто науково-методичні аспекти реалізації Державного стандарту базової середньої освіти в мовно-літературній освітній галузі, охарактеризовано модельні навчальні програми, висвітлено питання особливостей оцінювання

здобувачів освіти в 5-6-х класах, надано рекомендації щодо можливостей професійної самоосвіти та організації уроку, зокрема в дистанційному форматі; наведено приклади практичних завдань та розробку сучасного уроку української мови. Матеріали методичного посібника розміщено в інституційному репозитарії Сумського ОППО (<http://ir.soippo.edu.ua/handle/123456789/387>) [5].

Українська мова

Освітній процес Нової української школи базується на Державному стандарті [1], Типовій освітній програмі та освітній програмі закладу загальної середньої освіти. У Типовій освітній програмі визначено річний діапазон кількості годин для вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі. Для 5-6-х класів закладів загальної середньої освіти з українською мовою навчання для реалізації мовно-літературної освітньої галузі встановлено обсяг у межах:

- мінімального показника, що становить 350 годин;
- максимального – 455 годин;
- рекомендованого – 385 годин [8].

Згідно з Типовою освітньою програмою, діапазон тижневого навчального навантаження цієї освітньої галузі становить від 10 до 13 годин (рекомендовано – 11 годин). Для класів (груп) з навчанням українською мовою навчальні години розподілені на вивчення таких навчальних предметів:

- українська мова – не менше 4 годин;
- українська література – 2 години;
- зарубіжна література – 1,5 години;
- іноземна мова – 3,5 години [8].

Організація освітнього процесу з української мови для учнів 5-6-х класів у 2023-2024 навчальному році відбуватиметься за Державним стандартом базової середньої освіти та здійснюватиметься за модельними навчальними програмами:

- «Українська мова 5-6 кл.» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н.І., Горошкіна О.М.);
- «Українська мова 5-6 кл.» для закладів загальної середньої освіти (автори Заболотний О.В. та ін.);
- «Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури) 5-6 кл.» (автори Старагіна І.П. та ін.), рекомендованими наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» модельним навчальним програмам для закладів загальної середньої освіти».

Модельні навчальні програми для 5-9-х класів Нової української школи розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України (<http://surl.li/abjwi>) [6].

Звертаємо увагу, що заклад загальної середньої освіти, на основі модельної навчальної програми, рекомендованої Міністерством освіти і науки України, розробляє власну навчальну програму, яка конкретизує очікувані результати навчання учнів й чітко їх визначає. Навчальну програму затверджує педагогічна рада закладу загальної середньої освіти.

Навчальні програми спрямовують діяльність учителя на виконання завдань, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти [1], реалізацію компетентнісного потенціалу мовно-літературної освітньої галузі, актуалізацію ціннісних орієнтирів, формування предметної та ключових компетентностей.

На основі модельної та затвердженої педагогічною радою навчальної програм, учитель складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів класу. Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя.

До кожної модельної навчальної програми створено підручники. Для роботи необхідно обирати такі, що мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Міністерство освіти і науки України інформує, що переліки навчальної літератури та навчальних програм для 5-6-х класів закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі закладів освіти у 2023-2024 навчальному році, розміщено за посиланнями: <http://surl.li/adbja>).

Педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти можуть ознайомитися з електронними версіями оригінал-макетів підручників, що розміщені в електронній бібліотеці Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»:

– для 5-х класів закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою (<http://surl.li/jxrsv>);

– для 6-х класів закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою (<http://surl.li/hsckt>).

Рекомендуємо використовувати навчальний ресурс Інституту модернізації змісту освіти «Навчально-методична скарбниця. НУШ 5-6 класи» (<http://surl.li/bydta>) [7], де зібрано понад 60 розробок, рекомендацій і сценаріїв уроків з української мови, літератури (<http://surl.li/hsdpq>), де всі навчальні та навчально-методичні матеріали розподілено за освітніми галузями Державного стандарту базової середньої освіти [1] та відповідно до модельних навчальних програм. Увесь запропонований контент пройшов комплексну експертизу та рекомендований для впровадження в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти.

Для формування ключових компетентностей учнів доцільно зосередити зусилля вчителя на формуванні загальнопредметних умінь, розвитку критичного мислення й емоційного інтелекту вихованців.

Вивчення кожної навчальної теми рекомендуємо починати з визначення мети та завдань уроку, що сприятиме активізації внутрішніх мотиваційних резервів, умотивованості рефлексії, становленню цілеспрямованості в учнів. З огляду на це, доцільно пропонувати завдання й запитання, які учні зможуть застосовувати як орієнтири в пошуках шляхів розв'язання повсякденних

життєвих проблем. Разом із тим, необхідно заохочувати й підтримувати самостійність мислення учнів. Ці навички розвивають наскрізні вміння здобувачів освіти, визначені Державним стандартом базової середньої освіти [1].

Згідно із Законом України «Про повну загальну середню освіту» [4], кожен учень має право на справедливе, неупереджене, об'єктивне, незалежне, недискримінаційне та добросовісне оцінювання результатів його навчання незалежно від виду та форми здобуття ним освіти.

Система оцінювання має на меті допомогти вчителю конкретизувати навчальні досягнення учнів і надати необхідні інструменти для впровадження об'єктивного й справедливого оцінювання результатів навчання. Оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6-х класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, здійснюється згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти» [9].

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів, що проводяться закладом, є формувальне, поточне та підсумкове: тематичне, семестрове, річне. За вибором закладу, оцінювання може здійснюватися за власною шкалою або за системою оцінювання, визначеною законодавством. За умови використання власної шкали, заклад має визначити правила переведення загальної оцінки результатів навчання семестрового та річного оцінювання до системи, визначеної законодавством, для виставлення у Свідоцтві досягнень. Семестрове та підсумкове (річне) оцінювання результатів навчання здійснюють за 12-бальною системою (шкалою), а його результати позначають цифрами від 1 до 12.

Формувальне оцінювання дозволяє отримувати інформацію щодо навчальних досягнень учнів як учителю, так і кожному окремо взятому здобувачу освіти. Ця інформація необхідна учням для усвідомлення власного поступу в навчанні, учителю – для коригування освітнього процесу з урахуванням можливостей і потреб класу.

Основною метою поточного оцінювання є встановлення рівнів опанування здобувачами освіти навчального матеріалу та здійснення корегування щодо планування роботи. Цей вид оцінювання важливо використовувати систематично, звертаючи особливу увагу на завдання для повторення пройденого навчального матеріалу й закріплення вже вивченого.

Формувальне (поточне формувальне) оцінювання, окрім рівневого або бального, може здійснюватися у формі самооцінювання, взаємооцінювання учнів, оцінювання вчителем із використанням окремих інструментів (карток, шкал, щоденника спостереження вчителя, портфоліо результатів навчальної діяльності учнів тощо).

Під час здійснення підсумкового оцінювання доцільно використовувати завдання для визначення рівня досягнень за кожною групою результатів: здобувач освіти опрацьовує та використовує інформацію, застосовує її в житті. Такі роботи можуть бути запропоновані зокрема в тестовій формі. Диктанти,

аудіювання, декламування, читання мовчки та вголос, усні й письмові перекази та твори, діалогування – учитель проводить упродовж семестру з метою формувального оцінювання.

Тематичне оцінювання пропонується здійснювати на основі поточного оцінювання із урахуванням проведених діагностичних (контрольних) робіт.

Семестрове оцінювання (контроль) здійснюється на основі контролю груп загальних результатів навчання, зафіксованих у Державному стандарті базової середньої освіти й відображених у Свідоцтві досягнень. Річне оцінювання здійснюється на підставі загальної оцінки результатів навчання за І та ІІ семестри.

Українська література

У 2023-2024 навчальному році вивчення української літератури в 5-6-х класах здійснюватиметься за модельними навчальними програмами:

- «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Яценко Т.О. та ін.);
- «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Архипова В.П. та ін.);
- «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Чумарна М.І., Пастушенко Н.М.);
- «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Яценко Т.О., Тригуб І.А.);
- «Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Старагіна І. П. та ін), рекомендованими наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795.

Модельні навчальні програми для 5-9-х класів Нової української школи розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України (<http://surl.li/abjwi>) [6].

Звертаємо увагу, що на основі модельної навчальної програми, рекомендованої Міністерством освіти і науки України, заклад загальної середньої освіти може розробити власну навчальну програму та затвердити її рішенням педагогічної ради.

До кожної модельної навчальної програми створено підручники, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Міністерство освіти і науки України інформує, що переліки навчальної літератури та модельних навчальних програм «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі у 2023-2024 навчальному році, розміщено за посиланнями: (<http://surl.li/adbia>).

Педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти можуть ознайомитися з електронними версіями оригінал-макетів підручників, що розміщені в електронній бібліотеці Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»:

- для 5-х класів закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою (<http://surl.li/jxryt>);
- для 6-х класів закладів загальної середньої освіти з навчанням

українською мовою (<http://surl.li/kding>).

На основі модельної та затвердженої педагогічною радою навчальної програми з української літератури (інтегрованого курсу), учитель складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів класу. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя. Учитель може переносити теми уроків, відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем.

Українська література як шкільний предмет – це не просто читання повчальних історій. Це курс, що тісно пов'язаний із вивченням історії, розвитком логіки та аналізу, творчої інтерпретації прочитаного, умінням читати художні тексти і створювати власні в різних жанрах.

Для того, щоб учні адекватно зрозуміли ціннісний потенціал художнього твору, він має викликати в них зацікавлення, прагнення прочитати. Це можливо за умови застосування сучасних технологій навчання, зокрема орієнтованих на залучення всіх учнів до процесу сприйняття, обговорення й інтерпретації художніх творів, використання компетентнісного й діяльнісного підходів.

Процес опрацювання художніх творів на уроках української літератури в 5-6-х класах має бути орієнтованим на адекватне для цього віку здобувачів освіти сприйняття. Найефективніше формування системи цінностей відбувається під час читання творів, у центрі яких протагоніст – їхній ровесник, зі співзвучними їм почуттями й переживаннями, утіленими в його життєвих мріях, пригодах.

Під час вивчення сучасних художніх творів рекомендуємо дотримуватися триетапної структури уроку засвоєння нових знань: вступна частина, власне робота з текстом і підсумкова (рефлексійна) частина. У вступній частині доцільно застосовувати інтерактивні мотиваційні завдання на основі медіатекстів. В основній частині уроку рекомендуємо використовувати прийоми розвитку критичного й аналітичного мислення на основі текстуальної роботи, практикуючи використання творчих завдань, створення проєктів, складання й розгадування квестів, вікторин, виконання творчих завдань на віртуальних дошках тощо. Формуванню в учнів умінь дослідницької діяльності ефективно сприяє виконання творчих завдань, індивідуальних чи групових читацьких проєктів. На завершальному етапі уроку обов'язковою має бути рефлексія, як елемент формувального оцінювання, і водночас узагальнення й систематизації знань здобувачів освіти.

На початку вивчення кожної нової теми доречно забезпечувати актуалізацію здобутих знань і вмінь учнів, що є підґрунтям для набуття нових читацьких умінь і читацького досвіду.

Рекомендуємо під час проведення уроків позакласного читання вивчати з учнями різножанрові твори класичної й сучасної української літератури. Доцільно добирати художні твори з урахуванням їх художньої вартісності, читацьких інтересів, вікових характеристик та особливостей художнього сприймання молодших підлітків.

Під час вивчення біографічних відомостей, радимо акцентувати увагу

учнів на активній громадянській позиції, патріотизмі українських письменників, національних і загальнолюдських ідеалах, утілених у їхніх творах. Водночас, залучення біографічного контексту повинно сприяти розкриттю змісту художнього твору, а не відволікати учнів від сприйняття самодостатнього художнього явища.

На уроках української літератури в 5-6-х класах доречно зосереджувати зусилля на реалізації мистецького контенту: зіставленні творів української літератури з творами інших видів мистецтва – образотворчого, музичного, театрального; з архітектурою, кіно, анімацією тощо.

Цифрові сервіси та онлайн-інструменти урізноманітнюють освітній процес, створюють можливості для розвитку творчої активності учнів, сприятимуть формуванню вмінь і навиків добирати навчальну інформацію з різних інформаційних джерел, застосовувати медіаресурси для опрацювання навчального матеріалу. Рекомендуємо використовувати сервіси для створення «хмаринки слів» (WordItOut, WordCloudGeneration, WordArt, AnswerGarden тощо), ментальних мап (XMind, FreeMind, iMindMap, MindJetMindmanager, EdrowMindMap, VisualMind тощо), коміксів (Bitstrips, WriteComics, Pixton, StoryboardThat) тощо. Готову ментальну карту можна завантажити в різних форматах (<https://coggle.it/>).

Як в умовах онлайн навчання, так і під час офлайн уроків, розповіді про письменників варто супроводжувати відеоматеріалами, мультимедійними презентаціями, слайди яких повинні містити максимум ілюстрацій і мінімум текстової інформації як необхідного пояснення до візуального матеріалу.

Під час онлайн-уроків учителі української літератури можуть урізноманітнити освітній процес за допомогою виконання завдань зі створення чатів або постерів у додатках Canva (https://www.canva.com/uk_ua/), Jamboard (jamboard.google.com); віртуальних плакатів засобами ThingLink (<https://www.thinglink.com/>), GlogsterEDU (edu.glogster.com). Методично доцільним є здійснення віртуальних мандрівок до літературних музеїв, мистецьких галерей, аналіз фотографій, документів, пізнавальних текстів, розміщених на віртуальних дошках Jamboard (jamboard.google.com), Padlet (<https://padlet.com/>).

Доречним буде використання онлайн сервісу Mentimeter для створення та проведення миттєвих опитувань під час організації освітнього процесу (<https://www.mentimeter.com/>); Socrative – освітоорієнтованого сервісу для створення і проведення опитувань, тестів, голосувань (<https://www.socrative.com/>), Plicker – зручного застосунку для швидкої оцінки знань учнів на уроці (<https://get.plickers.com/>).

Ресурси платформ GoogleForms, OnlineTestPad (<https://onlinetestpad.com/ua>), Polleverywhere (<https://www.polleverywhere.com/>) дозволять ефективно змоделювати онлайн-опитування, тестування, необхідні для спостереження за індивідуальною освітньою траєкторією учнів.

Для підвищення засвоюваності учнями навчального матеріалу та стимуляції зацікавленості до вивчення навчального предмета доцільно скористатися платформою-конструктором Kahoot!, на якій можна швидко

створити навчальну гру за допомогою готових шаблонів та надіслати цю гру учням. Ігрова платформа дозволяє створювати, відтворювати та ділитися навчальними іграми за лічені хвилини (<https://kahoot.com/>). Гейміфікована платформа Quizizz допоможе створити відкриті й закриті запитання, які можна виконувати онлайн як самостійно, так і в командах (<https://quizizz.com/>).

Новим навчальним предметом у закладах загальної середньої освіти є «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)» для 5-6-х класів.

Інтеграція змісту літературного курсу реалізується на основі тематичної (спорідненість змісту основних тем шкільних курсів української та зарубіжної літератури 5-6-х класів, методичної (спільні методи і прийоми навчання української та зарубіжної літератури) та діяльнісної (спільні види навчальної діяльності в процесі вивчення української та зарубіжної літератури) інтеграції. Разом із тим, під час вивчення творів зарубіжних авторів акцентується увага на необхідності роботи з текстом перекладу та оригіналу; порівняння варіантів перекладу художнього твору тощо.

Програма інтегрованого курсу літератур побудована за тематично-жанровим принципом із дотриманням хронологічної послідовності щодо презентації письменницьких персоналій у межах кожного тематичного розділу.

У програмі виділено дві групи художніх творів: для текстуального вивчення й позакласного читання (твори, пов'язані з відповідними тематичними розділами навчальної програми). Окремі художні тексти, зокрема й напам'ять, можуть вивчатися за вибором учителя та учнів.

Зміст інтегрованого курсу літератур включає твори, що викликають інтерес у сучасних молодших підлітків, а саме твори про пригоди, фантастичні події, твори жанру фентезі, твори різдвяно-новорічної тематики (розділ «Різдвяні дива»).

До кожного тематичного розділу запропоновано види організації навчальної діяльності учнів-підлітків різного рівня складності: репродуктивні, пізнавально-пошукові та творчі. Акцентовано на видах діяльності, орієнтованих на порівняння художніх творів української та зарубіжної літератури, визначення в них спільних тем, проблем, мотивів.

Основними видами оцінювання результатів навчання здобувачів освіти 5-6-х класів є формувальне, поточне та підсумкове (тематичне, семестрове, річне). Оцінювання учнів здійснюється відповідно до «Рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти», затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти» (<http://surl.li/cddtm>) [9].

Система оцінювання має на меті допомогти вчителю конкретизувати навчальні досягнення учнів і надати необхідні інструменти для впровадження об'єктивного й справедливого оцінювання результатів навчання. В оцінюванні навчальних досягнень учнів важливо розрізняти поточне формувальне оцінювання (оцінювання для навчання) та підсумкове оцінювання (семестрове,

річне). Поточне формувальне оцінювання здійснюють з метою допомогти учням усвідомити способи досягнення кращих результатів навчання. Підсумкове оцінювання здійснюють з метою отримання даних про рівень досягнення учнями результатів навчання після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Питання особливостей оцінювання здобувачів освіти 5-6 класів висвітлено в методичному посібнику «Мовно-літературна освітня галузь: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи» (уклад. О.В. Кононенко; за ред. І.В. Удовиченко) (<http://surl.li/jxrzi>) [5].

Оцінювання навчальних досягнень учнів має бути орієнтованим на визначені Державним стандартом базової середньої освіти [1] ключові компетентності та наскрізні вміння й окреслені в навчальних програмах очікувані результати навчання для відповідного періоду освітнього процесу.

Під час оцінювання навчальних досягнень, важливо враховувати дотримання учнями принципів доброчесності, а саме: вияв поваги до інших осіб, їхніх прав і свобод, дбайливе ставлення до ресурсів і довкілля, а також дотримання принципів академічної доброчесності.

Зарубіжна література

У 2023-2024 навчальному році вивчення зарубіжної літератури в 5-6-х класах здійснюватиметься за модельними навчальними програмами:

– «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О.М. та ін.);

– «Зарубіжна література. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ніколенко О.М. та ін.);

– «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Волощук Є.В.);

– «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Богданець-Білокаленко Н.І. та ін.), рекомендованими наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» модельним навчальним програмам для закладів загальної середньої освіти».

Модельні навчальні програми «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України (<http://surl.li/abjwi>) [6].

На основі модельної навчальної програми, рекомендованої Міністерством освіти і науки України, заклад загальної середньої освіти розробляє власну навчальну програму та затверджує її рішенням педагогічної ради.

Відповідно до кожної з модельних навчальних програм, авторськими колективами створено підручники. У 5-6-х класах закладів загальної середньої освіти здобувачі освіти працюють за підручниками, що мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» [10]. Електронні версії підручників для вивчення предмету «Зарубіжна література» розміщено в електронній бібліотеці ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (<http://surl.li/jgdy>).

У Державному стандарті базової середньої освіти [1] значно розширено

зміст поняття «текст», у процесі вивчення зарубіжної літератури необхідно навчати учнів умінням і навикам роботи з різними видами текстів – художніми, навчальними, науковими, науково-популярними, медіатекстами, графічними, гіпертекстами тощо.

Робота з різними видами текстів (зокрема художніми текстами та/або медіатекстами) у процесі вивчення зарубіжної літератури має бути спрямована на досягнення результатів навчальної діяльності учнів відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти.

Особливу роль у реалізації Концепції «Нової української школи» відіграє запровадження інтегрованого підходу в навчанні зарубіжної літератури. Оскільки художній текст є сам по собі інтегральною цілістю, він дозволяє використовувати, для його кращого розуміння учнями, знання з інших освітніх галузей/предметів/інтегрованих курсів.

Оцінювання здобувачів освіти 5-6-х класів здійснюється відповідно до «Рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти», затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти».

Іноземні мови

У 2023-2024 навчальному році вивчення іноземних мов у 5-6-х класах може здійснюватися за модельними навчальними програмами:

- «Іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Редько В.Г., Шаленко О.П., Сотникова СІ., Коваленко О.Я., Коропецька І.Б., Якоб О.М., Самойлюкевич І.В., Добра О.М., Кіор Т.М.);
- «Іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Зимомря І. М., Мойсюк В.А, Тріфан М.С., Унгурян І.К., Яковчук М.В.);
- «Друга іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Редько В.Г., Шаленко О.П., Сотникова С.І., Коваленко О.Я., Коропецька І.Б., Якоб О.М., Самойлюкевич І.В., Добра О.М., Кіор Т.М., Мацькович М.Р., Глинюк Л.М., Браун Є.Л.), рекомендованими наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» модельним навчальним програмам для закладів загальної середньої освіти».

Із модельними навчальними програми «Іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти можна ознайомитися на сайті Міністерства освіти і науки України (<http://surl.li/abjwi>) [6].

Звертаємо увагу, що на основі модельної навчальної програми, рекомендованої Міністерством освіти і науки України, заклад загальної середньої освіти може розробити власну навчальну програму та затвердити її рішенням педагогічної ради.

Підручники для учнів 5-6-х класів створено відповідно до кожної з модельних навчальних програм. Для роботи важливо обирати підручники, що мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

(<http://surl.li/adbia>). Електронні версії цих підручників розміщено в електронній бібліотеці ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (<http://surl.li/jgdy>) .

На сайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» розміщено систематизовану добірку навчально-методичного забезпечення для 5 класу – «Навчально-методична скарбниця НУШ 5-6 класи» у розділі «Нова українська школа» (<http://surl.li/bydta>).

Окрім підручників, як основних засобів навчання, за дидактичних потреб учитель може долучати до своєї роботи іншу навчальну літературу, електронні засоби та ілюстративні матеріали, які сприяють досягненню визначених цілей. Усі засоби доцільно застосовувати в комплексі, забезпечуючи взаємопов'язане і паралельне навчання усім видам мовленнєвої діяльності.

Зміст навчання іноземної мови містить у собі 4 види мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, письмо й читання. Наказом Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти» затверджено критерії оцінювання рівня оволодіння кожним видом діяльності (<https://bit.ly/3pfhbzT>).

Мета компетентісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування учнів 5-6-х класів полягає в спрямуванні освітнього процесу на формування в учнів здатності цілісно поєднувати здобуті знання, сформовані уміння і навички, набутий навчальний досвід, світоглядні цінності, ставлення та переконання, з активною творчою самостійною науково-дослідницькою діяльністю, у межах окреслених навчальною програмою орієнтирів у процесі добору та використання мовного та інформаційного контенту для продукування усних і письмових текстів та для ідентифікації чужомовних висловлень у процесі їх сприймання (читання і слухання).

Методологічними засадами організації компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов, розпочинаючи із 5 класу, можуть слугувати рекомендації Європейського Парламенту та Європейської Ради Європейської довідкової рамки ключових компетентностей для навчання упродовж життя, а також «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» [2].

Пропонований у навчальних підручниках зміст навчального матеріалу для учнів 5-6-х класів спрямовано на досягнення очікуваних результатів навчання, визначених для кожного класу, і розкриває лексико-граматичний (відповідно до мов) матеріал у межах конкретної теми спілкування.

Навчальні програми, пропоновані Міністерством освіти і науки України є рамковими, а отже, не обмежують діяльність учителів у виборі порядку вивчення та змісту кожної навчальної теми. Лексичний матеріал добирається відповідно до зовнішнього контексту, тематики ситуативного спілкування (зокрема підтеми), рівня володіння мовою, що досягається, в обсязі, достатньому для реалізації комунікативних навичок учнів. «Мовний інвентар» (граматика) є орієнтовним і добирається відповідно до контексту (комунікативної ситуації), потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання,

тому й не розглядається як окремі граматичні теми.

Тексти для читання та аудіювання мають бути побудовані на автентичному мовному матеріалі та містити актуальну тематичну інформацію, що слугує підґрунтям для організації іномовного спілкування в усному та писемному мовленні.

Мовно-літературна освітня галузь у цілому спрямована на всебічний розвиток здобувачів освіти й формування в учнів НУШ однієї із найважливіших компетентностей – комунікативної.

Уміння зв'язно висловлюватися потрібне кожній людині, незалежно від її професії. Володіння словом дає можливість поділитися знаннями, власними думками та враженнями з людьми, відстоювати свої переконання, уникати непорозумінь. У період становлення особистості здобувачів освіти відбувається оволодіння мовою і мовленням, що є засобом пізнання, спілкування, виховання та розвитку, самовираження, утвердження в суспільстві. Отже, необхідно приділяти особливу увагу якійсь організації мовно- літературної освіти учнів в умовах НУШ.

Використані та основоположні джерела

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <http://surl.li/szlx> .
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. . URL: <http://surl.li/eakvy>.
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>.
4. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
5. Методичний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти. Мовно-літературна освітня галузь : 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи : уклад. О.В. Кононенко; за ред. І.В. Удовиченко. Суми : НВВ КЗ СОІППО, 2022. 105 с.
URL: <http://ir.soippo.edu.ua/handle/123456789/387>.
6. Модельні навчальні програми для 5-9 класів нової української школи. URL: <http://surl.li/huche>.
7. Навчально-методична скарбниця. НУШ 5-6 клас. URL: <http://surl.li/bydta>.
8. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти».
9. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти».
10. Наказ Міністерства освіти і науки України 08.03.2023 № 254 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» підручникам для 5 та 6 класів закладів загальної середньої освіти».
11. Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.05.2023 № 563 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану України».

12. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 № 782 «Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні».

13. Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».

14. Указ Президента України від 16.03.2022 № 143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України».

Методист мовно-літературної освітньої
галузі навчально-методичного відділу
координації освітньої діяльності та
професійного розвитку Сумського ОШПО

Н.В. Левенець

(Підпис наявний в оригіналі)

**Методичні рекомендації
щодо навчання змісту математичної освітньої галузі
в 5-6 класах у 2023-2024 н.р.**

Організація освітнього процесу з математики в 5-6-х класах закладів загальної середньої освіти у 2023-2024 навчальному році здійснюється за Державним стандартом базової середньої освіти [1], Типовою освітньою програмою [10], модельними навчальними програмами (математична освітня галузь – <http://surl.li/aacbo>), на засадах компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів, у контексті положень Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [4].

Відповідно до Законів України «Про освіту» [2], «Про повну загальну середню освіту» [3], Постанови Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 № 782 «Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні» [8], наказу Міністерства освіти і науки України від 15.05.2023 № 563 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні», освітній процес з математики в 5-6-х класах в умовах правового режиму воєнного стану реалізується залежно від безпекової ситуації в кожному населеному пункті в очному, дистанційному або змішаному форматах, із гарантуванням безпечних умов навчання для всіх учасників освітнього процесу.

У разі організації освітнього процесу з математики в 5-6-х класах у дистанційному форматі навчання в умовах воєнного стану, рекомендуємо здійснювати його за допомогою технологій дистанційного та змішаного навчання, відповідно до Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти [6], Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти [9].

Необхідною умовою організації освітнього процесу з математики в умовах воєнного стану є виконання Указу Президента України Володимира Зеленського від 16.03.2022 № 143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання», дотримання сигналів оповіщення та послідовності безпекових дій.

Зазначаємо, що основний алгоритм дій учителів під час повітряної тривоги розроблено та оприлюднено Міністерством освіти і науки України (<http://surl.li/coxla>), ключові рекомендації для школярів «Абетка безпеки» надано Департаментом комунікації Міністерства внутрішніх справ України (<http://surl.li/dnmlp>).

З метою надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу, рекомендуємо:

– опрацювати методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» (<http://surl.li/hqvsl>);

- використовувати матеріали, розміщені на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (<http://surl.li/btoop>);
- опрацювати навчально-методичний посібник «Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу» (<http://surl.li/hquqh>);
- використовувати матеріали каталогу «Спільнотека» платформи «Спільно до навчання» (<https://spilnoteka.org/catalog/>);
- опрацювати курс психосоціальної підтримки «Школа стійкості» (<http://surl.li/hoqwq>).

Навчання математики в 5-6-х класах підпорядковано меті математичної освітньої галузі, визначеній у Державному стандарті базової середньої освіти [1], а саме:

- розвиток особистості учня засобами формування математичної компетентності у взаємозв'язку з іншими ключовими компетентностями, – для успішної освітньої та подальшої професійної діяльності впродовж життя, що охоплює засвоєння системи знань, удосконалення вмінь розв'язувати математичні та практичні задачі;
- розвиток логічного мислення та психічних властивостей особистості;
- розуміння можливостей застосування математики в особистому та суспільному житті.

Навчання математики в 5-х класах закладів загальної середньої освіти у 2023-2024 навчальному році здійснюється за Державним стандартом базової середньої освіти [1], Типовою освітньою програмою для 5-9-х класів закладів загальної середньої освіти [10], обраними модельними навчальними програмами (математична освітня галузь), розміщеними на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України (<http://surl.li/aacbo>).

Акцентуємо увагу, що в 2023-2024 навчальному році учні 6-х класів закладів загальної середньої освіти продовжуватимуть навчання математики за раніше обраними модельними навчальними програмами (математична освітня галузь), у разі потреби, зі змінами та уточненнями.

Наголошуємо, що відповідно до Типової освітньої програми для 5-9-х класів закладів загальної середньої освіти [10], навчальне навантаження (математична освітня галузь) для закладів із навчанням українською мовою в 5-6-х класах становить:

- рекомендоване – 5 год на тиждень, 175 годин на рік;
- мінімальне – 4 години на тиждень, 140 годин на рік;
- максимальне – 6 години на тиждень, 210 годин на рік.

З метою подолання освітніх трат, рекомендуємо використовувати можливості:

- платформи «Всеукраїнська школа онлайн» (<https://lms.e-school.net.ua/>);
- бази ресурсів (відео, дидактичні матеріали, інструменти) платформи «УМІТИ» (<https://umity.in.ua/resources/>);
- освітнього ресурсу МійКлас (<https://www.miyklas.com.ua>);
- платформи Class Dojo (<https://www.classdojo.com/>);
- платформи Learning.ua (<https://learning.ua/>);
- онлайн тренажера з математики «Новатіка» (<https://novatika.org/uk/>);

– цифрового математичного ресурсу Matific (<https://www.matific.com/ua/uk/home/>).

Зазначаємо, що підручники з математики для 5 класу закладів загальної середньої освіти затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 14.06.2022 № 545 «Про затвердження переліку підручників для 5 класу закладів загальної середньої освіти, що можуть видаватися за кошти державного бюджету» (<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0545729-22#Text>).

Перелік підручників з математики для 6 класу затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 08.03.2023 № 254 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» підручникам для 5 та 6 класів закладів загальної середньої освіти» (<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0254729-23#Text>).

Навчально-методичне забезпечення (математична освітня галузь) для 5-6-х класів розміщено на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України (<http://surl.li/hrcuu>), зокрема:

- електронні версії підручників з математики (<http://surl.li/bsifs>);
- навчально-методична скарбниця НУШ 5-6 класи (<http://surl.li/hanvv>);
- навчально-методичний путівник НУШ 5 клас (<http://surl.li/bqzuo>).

Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників з математики для 5-6-х класів зазначено у листі Міністерства освіти і науки України від 14.08.2023 № 1/12038-23 «Про переліки навчальної літератури та навчальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі закладів освіти у 2023-2024 навчальному році».

Акцентуємо увагу, що з інформаційними матеріалами з математики для 5 класу (модельні навчальні програми, підручники, посібники, онлайн ресурси) можна ознайомитися на офіційному сайті КЗ СОІППО в розділі «Куферок корисних застосунків» (<http://surl.li/dkkpt>).

Формування й розвиток в учнів ключових компетентностей на уроках математики в 5-6-х класах за Державним стандартом базової середньої освіти [1], в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» [4], рекомендуємо здійснювати у процесі опанування учнями змісту та досягнення очікуваних результатів навчання, визначених у модельних навчальних програмах: математична освітня галузь (<http://surl.li/cluia>), засобами навчальних завдань, поданих у підручниках і навчальних посібниках, створених на основі обраних модельних навчальних програм, із використанням сучасних засобів навчання.

Організацію освітнього процесу з математики в 5-6-х класах за Державним стандартом базової середньої освіти [1] в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» [4] необхідно здійснювати, орієнтуючись на:

- цільову установку й уявний очікуваний результат спільної діяльності при виборі змісту, методів і форм навчання;
- обґрунтоване упровадження інноваційних технологій навчання (критичного мислення, інформаційно-комунікаційних технологій, проблемно-діалогічного, змішаного, проектного, дослідницького навчання);

- оптимальне використання активних, інтерактивних, продуктивних методів навчання (проблемні, евристичні, дослідницькі), методів контролю (тестовий, «портфоліо»), сучасних прийомів навчання тощо;
- педагогічно виправданим є застосування різних форм роботи (індивідуальна, парна, групова, фронтальна, колективна);
- диференціацію та індивідуалізацію навчання (із урахуванням особливостей сприйняття (аудіали, візуали, кінестети);
- забезпечення оперативного зворотнього зв'язку, організацію рефлексії навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- використання здоров'язбережувальних технологій (релаксація, фізкультхвилинка, вправи для очей);
- організацію самостійної навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- використання сучасних цифрових освітніх ресурсів, технічних засобів навчання.

Наголошуємо, що під час вибору змісту, методів і форм навчання, необхідно орієнтуватися на заплановану мету й прогнозований очікуваний результат спільної діяльності учнів.

З метою формування та розвитку ключових компетентностей, зазначених у додатку 7 «Математична освітня галузь. Компетентнісний потенціал» Державного стандарту базової середньої освіти [1] і спільних для них наскрізних умінь учнів, рекомендуємо використовувати засоби візуалізації, відповідно до вікових особливостей учнів 5-6-х класів, із урахуванням когнітивних особливостей сучасного цифрового покоління, а саме:

- інфографіку (Piktochart (<http://piktochart.com/>), Visual.ly (<http://visual.ly/>), Venngage (<http://venngage.com/>), Easel.ly (<http://www.easel.ly/>);
- ментальні карти (MindMeister (<https://www.mindmeister.com/>), Mindomo (<https://www.mindomo.com/>);
- програми динамічної математики GeoGebra (<http://www.geogebra.org/>);
- графічний онлайн калькулятор Desmos (<https://www.desmos.com/calculator?lang=uk>).

З метою забезпечення актуалізації опорних знань, неперервного повторення, як передумови міцності знань і вмінь учнів, рекомендуємо використовувати інтерактивні завдання онлайн сервісів LearningApps.org (<http://learningapps.org/>), Kahoot! (<https://kahoot.com>), Classtime (<https://www.classtime.com/uk/>).

Наголошуємо на дотриманні санітарно-гігієнічних норм та безпеки життєдіяльності під час організації освітнього процесу в 5-6-х класах відповідно до Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти [9], а саме:

- чергування видів навчальної діяльності, під час проведення уроку;
- безперервна тривалість навчальної діяльності з технічними засобами навчання впродовж уроку для учнів 5-6-х класів – не більше 20 хвилин;
- проведення вправ із рухової активності та вправ гімнастики для очей після занять із застосуванням технічних засобів навчання (додаток 3 «Комплекси вправ з рухової активності та комплекс вправ гімнастики для очей» до

Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти (пункт 22 розділу III) [9].

У процесі навчання математики в 5-6-х класах за Державним стандартом базової середньої освіти [1] в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» [4], із метою формування навиків математичного моделювання, рекомендуємо розв'язувати завдання практичного спрямування, задачі прикладного змісту, здійснювати дослідницько-проектну діяльність.

З метою формування громадянської та соціальної компетентностей, почуття патріотизму, любові до свого рідного краю, Батьківщини, народу, традицій, доцільно, у процесі навчання математики, розв'язувати задачі національно-патріотичного спрямування.

Оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6-х класів з математики орієнтовано на визначені Державним стандартом базової середньої освіти [1] ключові компетентності та наскрізні вміння (додаток 7 Державного стандарту базової середньої освіти), вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з математичної освітньої галузі (додаток 8 Державного стандарту базової середньої освіти), визначені навчальною програмою очікувані результати навчання для відповідного періоду освітнього процесу [1].

Модельними навчальними програмами (математична освітня галузь) визначено застосування формульованого оцінювання з одночасним використанням результатів поточного та підсумкового оцінювання з формульованою метою – для надання й отримання зворотного зв'язку щодо успіху та рівня складності завдань, визначення подальших освітніх цілей і коригування навчання з орієнтацією на виявлені потреби учнів.

Під час оцінювання учнів з математики в 5-6-х класах варто орієнтуватись на опис інструментарію оцінювання у Типовій освітній програмі для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти [8], урахувати рекомендації, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти» [7].

Контроль і оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6-х класів рекомендуємо здійснювати систематично, у формах самоконтролю та взаємного контролю, фронтально, за допомогою методів спостереження, усного опитування, учнівського портфоліо.

Доцільно використовувати онлайн інструменти формульованого оцінювання для створення інтерактивного контенту:

- Mentimeter (<https://www.mentimeter.com/>);
- Socrative (<https://www.socrative.com/>);
- Plicker (<https://get.plickers.com/>);
- EdPuzzle (<https://edpuzzle.com/>).

Зазначаємо, що методичні рекомендації щодо заповнення сторінок класного журналу в 5-х класах (математична освітня галузь) подано у додатку 2 до листа Сумського ОШПО від 28.10.2022 № 463/11-10 «Методичні рекомендації щодо заповнення сторінок класного журналу в 5 класах НУШ» (<http://surl.li/fcldz>)

та у відеозаписі експрес-інформування з питань оформлення сторінок класних журналів 5-х класів НУШ – <http://surl.li/hrytk>.

Для якісної організації освітнього процесу з математики в 5-6-х класах закладів загальної середньої освіти рекомендуємо опрацювати методичні матеріали:

- методичний посібник «Математична освітня галузь: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи [5] – <http://surl.li/eepdw>;

- презентацію методичного посібника «Математична освітня галузь: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи» – <http://surl.li/hrzfk>.

Наголошуємо, що необхідною умовою фахового зростання педагога є продуктивна самоосвітня діяльність учителя математики.

У процесі формування власної траєкторії професійного розвитку вчителя математики Нової української школи, розвитку його професійної компетентності в умовах оновлення змісту освіти, удосконалення навиків роботи з цифровими інструментами, доцільно використовувати:

- освітнє онлайн середовище «Нова українська школа» (<http://nus.inf.ua/>);
- інформаційні матеріали українського проєкту «Якість освіти» (<http://yakistosviti.com.ua/>);

- Національну онлайн-платформу для розвитку цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта» (<https://osvita.diiia.gov.ua/>);

- Національну платформу можливостей професійного розвитку педагогічних працівників «EdWay» (<https://edway.in.ua/>);

- освітню платформу «УМІТИ» (<https://umity.in.ua/>);

- студію онлайн освіти (<https://courses.ed-era.com/>);

- інтернет ресурс «Навчайте, де б ви не були» (<http://surl.li/ajmid>);

- інтерактивне навчання (<http://interactive.ranok.com.ua/>).

Учителям математики рекомендуємо опрацювати матеріали онлайн-курсів, які розміщені на Інтернет ресурсах:

- Оцінювання без знецінювання (<http://surl.li/hsdnsn>);

- Цифровізаційні лайфхаки: технології та інструментарій якісної організації освітнього процесу в НУШ (<https://edway.in.ua/uk/mpk/485/detail/>);

- Інструменти візуального контенту для підвищення якості освітнього процесу в НУШ: Canva (<https://edway.in.ua/uk/mpk/493/detail/>);

- Використання програмного комплексу Mozaik для НУШ 5 класи (<https://edpro.ua/webinars/hush5>).

З метою розвитку самоосвітньої компетентності вчителів математики, варто опрацювати курси та тренінги з напряму НУШ 5-6 класи на платформах для організації навчання та підвищення кваліфікації учителів: Піфагор (<https://pifa.com.ua>), Atoms HUB (<https://hub.atoms.com.ua>), ITeacher (<https://iteacher.com.ua>), Рух. Освіта (<https://ruh.com.ua/>), Дистанційна Академія «TeachHub» (<http://teach-hub.com>), EdWay (<https://edway.in.ua/>).

Використані та основоположні джерела

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>.

2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

3. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.

4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року URL: <https://cutt.ly/PXrsKAs>.

5. Математична освітня галузь: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи : методичний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти / укл. Т.В. Светлова, за ред. І.В. Удовиченко. Суми: НВВ КЗСОППО, 2022. 64 с. URL: <http://surl.li/eepdw>.

6. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text>.

7. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти. URL: <http://surl.li/cddtm>.

8. Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-pochatok-navchalnoho-roku-pid-chas-voiennoho-stanu-v-ukraini-i280723-782>

9. Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>.

10. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/80696/.

Методист математичної освітньої
галузі навчально-методичного відділу
координації освітньої діяльності та
професійного розвитку Сумського ОППО

Т.В. Светлова

(Підпис наявний в оригіналі)

**Методичні рекомендації
щодо навчання змісту природничої освітньої галузі
в 5-6 класах у 2023-2024 н.р.**

Указом Президента України [16] строк дії воєнного стану продовжується з 18.08.2023 строком на 90 діб. Отже, організація освітнього процесу в 2023-2024 навчальному році буде напряду залежати від безпекової ситуації на місцях, зокрема, та державі загалом.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 № 782 «Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні», 2023-2024 навчальний рік розпочинається 1 вересня 2023 року і триватиме до 28 червня 2024 року. Також, Постановою унормовано, що обласні військові адміністрації і засновники закладів освіти в цих умовах мають ухвалювати рішення, що необхідні для збереження життя та здоров'я педагогічної та учнівської спільноти закладу.

У зв'язку із зазначеним вище, не втрачають актуальності й заходи/дії, що були започатковані та упроваджувалися у закладах освіти в минулому навчальному році, зокрема:

– о 09 годині 00 хвилин проводиться загальнонаціональна хвилинка мовчання;

– неухильно дотримуються вимог сигналів сповіщення «Усім увага! Повітряна тривога!» усі учасники освітнього процесу (<http://surl.li/coxla>);

– реалізується Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [1];

– надається психологічна підтримка школярам, за допомогою проведення ранкових зустрічей (психологічні хвилинки/вправи, бесіди тощо), класних годин, годин спілкування тощо. Нагадуємо, що корисні матеріали, щодо цього, можна знайти на інтернет-сторінках офіційних сайтів, зокрема: Міністерства освіти і науки України – проєкт психологічної підтримки «Поруч» (<https://poruch.me/>) та методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій!» (<http://surl.li/dhfgv>); Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» – вкладка «Матеріали для використання в роботі під час воєнних дій» (<https://cutt.ly/1HUfO9a>); Освіта Сумщини – вкладка «Психологічна підтримка в умовах воєнного стану» (<https://cutt.ly/qHUftjk>); Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти – вкладка «Психологічна підтримка дітей під час війни» (<https://cutt.ly/OHSAtj2>) та інші. Звертаємо увагу, що матеріали на цих сторінках постійно оновлюються навчально-методичними посібниками для вчителів та учнів, інформаційними матеріалами вебінарів та онлайн-семінарів, курсів психосоціальної підтримки, анонсами платформ з психологічної підтримки тощо.

Беручи до уваги, що освітній процес у закладах освіти може відбуватися за різними формами організації процесу навчання (очна, дистанційна (сімейна,

індивідуальна, екстернатна) та змішана), доцільним буде керуватися нормативними документами, зокрема:

- Положенням про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти [8];
- Положенням про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти [6];
- Методичними рекомендаціями щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні [12];
- Санітарним регламентом для закладів загальної середньої освіти [9] та іншими документами чинного законодавства.

Відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», у 2023-2024 навчальному році у 5-6-х класах продовжується реалізація Державного стандарту базової середньої освіти [13], Типової освітньої програми для 5-9-х класів закладів загальної середньої освіти [10], модельних навчальних програм з природничої освітньої галузі, що розміщені на офіційних сайтах Міністерства освіти і науки України (<http://surl.li/aacbo>) та Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (<http://surl.li/byzbw>).

Ефективність реалізації Державного стандарту базової середньої освіти обумовлюється побудовою освітнього процесу в закладі освіти на основі визначених у ньому ціннісних орієнтирів та необхідністю упровадження технологій, методів і прийомів роботи, що орієнтовані на формування в учнів ключових компетентностей (компетентнісний потенціал природничої освітньої галузі зазначено у додатку 9 до Державного стандарту базової середньої освіти), наскрізних умінь, вимог щодо обов'язкових результатів навчання учнів у природничій освітній галузі (визначені у додатку 10 до Державного стандарту базової середньої освіти).

Відповідно до Типової освітньої програми для 5-9-х класів закладів загальної середньої освіти [10] на вивчення інтегрованих курсів природничої освітньої галузі у 5-х класах рекомендовано 70 год/рік (2 год/тижд).

У 6-х класах реалізація природничої освітньої галузі відбувається за допомогою інтегрованих курсів («Пізнаємо природу», «Природничі науки», «Довкілля») та вивченням навчального предмета «Географія», на що загалом відводиться – 140 год/рік (4 год/тижд). Проте, урахувавши особливості організації освітнього процесу та індивідуальні освітні потреби учнів (наприклад, у перспективі планується поглиблене вивчення предметів певної освітньої галузі), адміністрація закладу освіти може виділити максимальну або мінімальну кількість навчальних годин на освітню галузь, зокрема:

- у 5 класі – максимальна кількість годин 105 год/рік (3 год/тижд), мінімальна – 52,5 год/рік (1,5 год/тижд);
- у 6 класі – максимальна кількість годин 175 год/рік (5 год/тижд), мінімальна – 70 год/рік (2 год/тижд). Звертаємо увагу, що розподіл годин між інтегрованим курсом (одним із обраних у закладі освіти: «Пізнаємо природу», «Природничі науки», «Довкілля») та предметом «Географія» відбувається у закладі освіти з урахуванням індивідуальних освітніх потреб учнів.

Нагадуємо, що на адаптаційному циклі базової середньої освіти вивчення інтегрованих курсів природничої освітньої галузі забезпечується змістом модельних навчальних програм інтегрованих курсів, зокрема:

– «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д.Д., Гільберг Т.Г., Колісник Я.І.) (<https://cutt.ly/2LiT2CL>);

– «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бобкова О.С.) (<https://cutt.ly/3LvTd1v>);

– «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевніук Т.В.) (<https://cutt.ly/DLvTDHm>);

– «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Шаламов Р.В., Каліберда М.С., Григорович О.В., Фіцайло С.С.) (<https://cutt.ly/1LvYeQ6>);

– «Природничі науки. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Білик Ж.І., Засекіна Т.М., Лашевська Г.А., Яценко В.С.) (<https://cutt.ly/jLvYbgb>);

– «Довкілля. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О.В.) (<https://cutt.ly/ULvIynG>).

Процес опанування навчального матеріалу інтегрованих курсів природничої освітньої галузі в 5-х класах у 2023-2024 навчальному році є тотожним 2022-2023 н.р. Тому, для реалізації модельних навчальних програм/навчальних програм з предмета, чинними залишаються методичні рекомендації 2022-2023 навчального року, що розміщені на сайті Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (<http://surl.li/jwpram>).

Наголошуємо, що організація процесу навчання учнів 6 класів закладів загальної середньої освіти має продовжуватися за обраними у 5 класі модельними навчальними програмами (модельна навчальна програма має бути реалізована протягом повного адаптаційного циклу навчання). Акцентуємо увагу, що на основі модельної навчальної програми та обраного вчителем навчально-методичного комплексу (підручник, авторські методичні рекомендації, щодо реалізації модельної навчальної програми, тощо), кожен учитель розробляє власну навчальну програму, із урахуванням особливостей організації процесу навчання (формат навчання, можливості реалізації практичної складової модельної навчальної програми, запропоновані авторами модельних навчальних програм види навчальної діяльності тощо). Вимоги щодо структурних компонентів навчальної програми визначає педагогічна рада закладу освіти.

Зазначаємо, що електронні варіанти підручників для 5-6-х класів закладів загальної середньої освіти, що мають гриф Міністерства освіти і науки України (накази Міністерства освіти і науки України від 08.03.2023 № 254 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» підручникам для 5 та 6 класів закладів загальної середньої освіти», від 03.04.2023 № 376 «Про внесення зміни до Переліку підручників для 5 та 6 класів закладів загальної середньої освіти, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України») розміщено на сайті Державної наукової установи «Інститут

модернізації змісту освіти» у вкладках «Електронна бібліотека ІМЗО» → «Електронні версії підручників» (<https://lib.imzo.gov.ua/>). Також, для зручності й швидкого пошуку цифрового освітнього контенту, за допомогою якого можна ефективно організувати процес навчання на адаптаційному циклі базової середньої освіти, на сайті Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти створено рубрику «Куферок корисних застосунків», у якій структуровано навчальний контент за розділами: модельні навчальні програми, підручники, навчально-методичні посібники, онлайн ресурси, освітні платформи (<http://surl.li/gehdx>).

Імплементуючи ідею Концепції «Нова українська школа» [15] у природничу освітню галузь, рекомендуємо вчителям будувати освітній процес урахуваючи потребу в:

- прогнозуванні очікуваного результату навчальної діяльності з кожної теми, на основі визначених у модельних навчальних програмах та Державному стандарті (додаток 10), що дасть можливість розробити прозорі критерії оцінювання рівнів досягнення навчальних результатів учнів;

- формуванні ключових і предметної компетентностей, інтегруючи зміст навчального матеріалу, визначений модельними навчальними програмами, засобами використання відповідного навчального контенту (теоретичний матеріал, завдання і вправи, використання відеоресурсів та інтернет-джерел, тематика дослідницьких робіт);

- реалізації актуальних інноваційних технологій навчання (інформаційно-комунікаційна, проблемного та проєктного навчання, розвитку критичного мислення, змішаного навчання, інтерактивного навчання тощо);

- застосуванні різних методів навчання (словесні, наочні, практичні), з метою формування комунікативних навиків;

- упровадженні особистісно орієнтованого підходу до організації освітнього процесу (дотримання принципу дитиноцентризму, урахування особистих потреб дитини та її фізичне місце перебування (перебування на території України чи за кордоном, навчаючись у двох школах), особливості сприйняття навчального контенту (аудіалісти, кінестети, візуалісти);

- організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності, з метою формування уміння навчатися протягом життя;

- використанні елементів здоров'язберезувальних технологій (фізкультхвилинки, вправи для емоційного розвантаження, зорова гімнастика, чергування видів навчальної діяльності, регламентування часу роботи за комп'ютером (за умови дистанційного навчання) тощо);

- реалізації оперативного зворотного зв'язку, через рефлексію та саморефлексію, з метою впровадження елементів формувального оцінювання рівнів досягнення навчальних результатів учнів.

Формування знань, умінь, навиків та власного досвіду, під час вивчення інтегрованих курсів природничої освітньої галузі, має забезпечуватися використанням навчального обладнання. Нагадуємо, що в разі його придбання, воно має відповідати Типовому переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій [7]. У разі відсутності такої

можливості, можна скористатися обладнанням, наявним у навчальних кабінетах (біології, географії, фізики, хімії) закладу освіти. Також, нагадуємо про доцільність використання електронних засобів візуалізації будови об'єктів живої і неживої природи, процесів та явищ, що відбуваються в природі, це, зокрема:

- сайт PhET, на якому розміщено інтерактивні симуляції, що використовують для навчального моделювання об'єктів природи та процесів, які в ній відбуваються (<https://cutt.ly/3ZlYZSX>);

- програмне забезпечення від компанії Mozaik, що містить цифрові підручники, зошити, анімовані презентації, інтерактивний зміст (3D-сцени, навчальні програми, відео, ілюстрації, анімації, вправи тощо) із навчальних предметів природничої освітньої галузі (<https://www.mozaweb.com/uk/>);

- цифровий е-додаток (відеотека) до підручників «Природничі науки», для 5-х та 6-х класів (<https://cutt.ly/dZlFgTu>).

Ураховуючи тривалий період перебування учнів на дистанційному та змішаному форматах навчання, є підстави прогнозувати наявність освітніх втрат у здобутті предметних знань, умінь, навиків та досвіду, а отже, і про недоотримання можливостей для формування ключових компетентностей і наскрізних умінь. Тому, рекомендуємо на початку навчального року провести у 5-6 класах діагностичні роботи, з метою визначення/встановлення цих втрат, та розглянути на засіданнях професійних спільнот учителів закладу освіти/територіальної громади можливості їх компенсування (наприклад, створення груп або класів для учнів, які потребують додаткового вивчення навчального предмету; перегляд та адаптація учнів до умов навчальних програм; розроблення додаткового контенту з ключових навчальних тем тощо). Більш детально з можливостями компенсування освітніх втрат можна ознайомитися за допомогою матеріалів Українського центру оцінювання якості освіти «Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання» (<http://surl.li/gkswk>).

У Концепції «Нова українська школа» зазначено, що оцінки мають слугувати для аналізу індивідуального прогресу учнів та плануванню індивідуального темпу їхнього навчання, а не ранжуванню здобувачів освіти. Саме з акцентом на це і рекомендуємо підходити виважено до організації системи оцінювання під час вивчення інтегрованих курсів. Основними нормативними документами, якими має керуватися вчитель з цього питання, це:

- стаття 17 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [2];

- Державний стандарт базової середньої освіти (орієнтовано на ключові компетентності, наскрізні уміння та вимоги до обов'язкових результатів навчання) [13];

- методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6-х класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти [11].

З методичними рекомендаціями Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти щодо організації системи оцінювання у 5-6-х класах можна ознайомитися, опрацювавши:

– методичні рекомендації до методичного poradnika «Оцінювання учнів 5-х класів під час вивчення інтегрованих курсів природничої освітньої галузі НУШ» (<http://surl.li/jwspp>) та його відеозапис (<http://surl.li/jwsrj>);

– матеріали обласного науково-методичного семінару «Актуальні питання щодо реалізації модельних навчальних програм природничої освітньої галузі у закладах загальної середньої освіти під час адаптаційного циклу навчання у «Новій українській школі» (теми: «Формувальне оцінювання як засіб реалізації інтегрованого підходу до навчальних досягнень учнів», «Використання ІКТ-технологій для формувального оцінювання учнів під час реалізації модельних навчальних програм природничої освітньої галузі на адаптаційному циклі навчання базової середньої освіти») (<http://surl.li/jwszo>).

Під час заповнення у класному журналі сторінок, відведених для інтегрованого курсу («Пізнаємо природу», «Природничі науки» або «Довкілля») рекомендуємо керуватися діючими на даний час нормативними документами, зокрема:

– інструкцією з ведення класного журналу учнів 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів [4];

– указівками до ведення класного журналу (додаток 2) [5];

– методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6-х класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти [11].

Також, діючими є методичні рекомендації щодо заповнення сторінок класного журналу в 5-х класах: природнича освітня галузь (додаток 3 до листа Сумського ОППО) [3], що розміщений на сайті Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти у рубриці «Куферок корисних застосунків» (<http://surl.li/fcldz>). За умови ведення у закладі освіти електронного журналу, рекомендуємо керуватися технічними вимогами програмного засобу, який використовується.

За для ефективної організації освітнього процесу з інтегрованих курсів природничої освітньої галузі на адаптаційному циклі навчання базової середньої освіти, також рекомендуємо вчителям опрацювати матеріали методичного посібника «Природнича освітня галузь : 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи» (укладач А.В. Метейко; за редакцією І.В. Удовиченко) [14].

Використані та основоположні джерела

1. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (м. Київ від 25.04.2019 № 2704-VIII зі змінами та доповненнями). URL : <https://cutt.ly/GX7keOx>

2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (Київ, 16.01.2020 № 463-IX). URL: <https://cutt.ly/OXRduYl>.

3. Лист Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти від 28.10.2022 № 463/11-10 «Методичні рекомендації щодо заповнення сторінок класного журналу в 5 класах НУШ». URL : <http://surl.li/fcldz>

4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 03.06.2008 № 496 «Про затвердження Інструкції з ведення класного журналу учнів 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів». URL : <http://surl.li/abrgv>

5. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 10.05.2011 № 423 «Про затвердження єдиних зразків обов'язкової ділової документації у загальноосвітніх навчальних закладах усіх типів і форм власності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0423736-11#Text>

6. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2016 № 8 «Про затвердження Положення про індивідуальну форму здобуття повної загальної середньої освіти». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0184-16#Text>

7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.04.2020 № 574 «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій». URL : <http://surl.li/qwsj>

8. Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115 «Деякі питання організації дистанційного навчання». URL: <https://cutt.ly/oZXQbaY>.

9. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 № 2205 «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>

10. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти». URL: <https://cutt.ly/rHyZv09>.

11. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти. URL: <http://surl.li/jxnih>

12. Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.05.2023 № 563 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0563729-23#Text>.

13. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти. URL: <https://cutt.ly/WHyJPDi>.

14. Природнича освітня галузь: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи: методичний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти / уклад. А.В. Метейко; за ред. І.В. Удовиченко. Суми : НВВ КЗ СОІППО, 2022. 88 с. URL : <http://ir.soippo.edu.ua/handle/123456789/393>.

15. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://cutt.ly/PXrsKAs>.

16. Указ Президента України від 26.07.2023 № 451/2023 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні». URL: <http://surl.li/eahch>.

Методист природничої освітньої галузі
навчально-методичного відділу координації
освітньої діяльності та професійного
розвитку Сумського ОІППО

А.В. Метейко

(Підпис наявний в оригіналі)

**Методичні рекомендації
щодо навчання змісту географії в 6-х класах
у 2023-2024 навчальному році**

Важливим завданням реформування освіти України є використання нових підходів до навчання і виховання учнів.

Особливого значення набуває впровадження в 2023-2024 навчальному році в освітній процес рекомендованих Міністерством освіти і науки України модельних навчальних програм з географії в 6 класах. Так, у 2023-2024 навчального року географія в 6-х класах вивчатиметься за двома модельними навчальними програмами, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» модельним навчальним програмам для закладів загальної середньої освіти» (<https://numl.org/422291>):

– модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Запотоцький С.П., Карпюк Г.І., Гладковський Р.В., Довгань А.І., Совенко В.В., Даценко Л.М., Назаренко Т.Г., Гільберг Т.Г., Савчук І.Г., Нікитчук А.В., Яценко В.С., Довгань Г.Д., Грома В.Д., Горовий О.В.) (<https://numl.org/912291>) [1].

– модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Коберник С.Г., Коваленко Р.Р., Гільберг Т.Г., Даценко Л.М.) (<https://numl.org/864091>) [2];

Тижневе навантаження учнів на вивчення курсу у 6-х класах визначається навчальним закладом, відповідно до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти у природничій освітній галузі [3].

Модельна навчальна програма – документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст навчального предмета, інтегрованого курсу та види навчальної діяльності учнів, рекомендований для використання в освітньому процесі в порядку, визначеному законодавством [3].

Модельні навчальні програми відповідають вимогам Державного стандарту базової середньої освіти (<https://numl.org/313871>) та спрямовані на формування ключових компетентностей, умінь, ставлень та базових знань в учнів та слугують основою для розроблення навчальної програми та навчально-методичної літератури.

Відповідно до модельних навчальних програм, зміст навчальних занять з учнями 6-х класів має бути спрямовано на реалізацію компетентнісного потенціалу предмета; формування відповідальності учня за власні вчинки; виховання почуття обов'язку, толерантності, прагнення до пізнання, наполегливості, ощадливості, працьовитості, екологічної свідомості. Програми

орієнтовані на виявлення конструктивної активності, формування відповідальності за прийняття виважених рішень під час власної і групової діяльності, усвідомлення значення набутих компетентностей для успішної самореалізації, розуміння залежності добробуту й успіху від рівня опанування здобутками сучасної науки і техніки, важливості ощадливого та раціонального використання ресурсів тощо.

Реалізація змісту модельних навчальних програм полягає у виконанні учнями завдань дослідницького характеру: спостереження, пошук інформації, її аналіз, оброблення та презентація; використання цифрових моделей, вимірювальних приладів; моделювання процесів; дослідження, виконання практичних робіт, творчих проєктів; робота в групі для вирішення проблем; розв'язування задач; виявлення причинно-наслідкових зв'язків та залежностей тощо.

Під час реалізації модельної навчальної програми учитель повинен надавати учням чіткі інструкції щодо очікуваних результатів навчання, застосовуючи особистісно-орієнтований підхід.

Методичні прийоми для використання на уроках географії варто добирати з урахуванням вимог до результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів, що відображено в Державному стандарті базової середньої освіти та навчальних програмах.

Акцентуємо увагу, що для якісної організації освітньої діяльності учнів, під час розробки уроків географії для 6 класів, можна використати різні форми роботи:

- перегляд відеоуроків (<https://lms.e-school.net.ua/>);
- перегляд відеофільмів та презентацій за темою уроку (<https://naurok.com.ua/biblioteka>) (<https://numl.org/.929471>);
- опрацювання теоретичного матеріалу підручника (<https://lib.imzo.gov.ua/>);
- робота з географічною номенклатурою за тематичними картами атласу та інтернет-картами (<https://wordwall.net/play/2049/870/427>) (<https://learningapps.org/>) (<https://www.google.com.ua/intl/uk/earth/>);
- виконання практичних робіт;
- проведення досліджень, згідно з модельними навчальними програмами з географії, та створення презентацій за темою дослідження;
- аналіз картосхем, діаграм, статистичного матеріалу;
- робота з хмаринками слів (<https://numl.org/.443291>);
- розгадування ребусів, створених учителем за допомогою генератора ребусів (http://rebus1.com/ua/index.php?item=rebus_generator);
- онлайн-тестування (<https://naurok.com.ua/test>).

Нагадуємо, що, за умови дистанційного навчання, учитель географії може використовувати відповідні засоби відеозв'язку та освітніх інтернет-платформ (Google Classroom, YouTube, Microsoft Teams, Moodle тощо), з якими педагог та учні мають досвід роботи.

У модельних навчальних програмах визначено орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, що має бути спрямовано на:

– формування в учнів ключових компетентностей (11 компетентностей відповідно до статті 12 Закону України «Про освіту»);

– набуття учнями наскрізних умінь визначеними Державним стандартом базової середньої освіти та відображеними в очікуваних результатах навчання учнів.

Обов'язкові результати навчання учнів, відповідно до яких має здійснюватися оцінювання, зазначено у 4 групах обов'язкових результатів навчання учнів з природничої освітньої галузі в додатку 10 Державного стандарту базової середньої освіти (<https://numl.org/.832881>).

У реалізації змісту модельних навчальних програм важливого значення набуває використання навчально-методичного забезпечення в процесі навчання географії в 6 класі. Так, в основній школі, під час вивчення курсу «Географія» використовуються предметні навчально-методичні комплекти, серед яких: підручники, посібники, навчально-методичні посібники, довідники, графічні конспекти уроків для учнів, зошити для практичних робіт, зошити для поточного та тематичного оцінювання знань, зошити для домашніх завдань, атласи, контурні карти (<https://numl.org/.613291>).

Наголошуємо, що найпоширенішим та найефективнішим компонентом навчально-методичного забезпечення з географії у 6-х класах, є підручник. Інформація, що міститься в підручниках, для учнів є основою шкільного курсу, учень сприймає її як найбільш авторитетну й достовірну.

За двома модельними навчальними програмами для вивчення географії в 6-х класах Міністерством освіти і науки України рекомендовано до використання 5 підручників:

– підручник «Географія» для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Гільберг Т.Г., Довгань А.І., Сovenko В.В.);

– підручник «Географія» для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Довгань Г.Д.);

– підручник «Географія» для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Запотоцький С.П., Зінкевич М.В., Романишин О.М., Титар Н.М., Горovий О.В., Миколів І.М.);

– підручник «Географія» для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Кoberник С.Г., Коваленко Р.Р.);

– підручник «Географія» для 6 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Топузов О.М., Грома В.Д., Ільницький І.М., Полтавченко Д.В.).

Електронні версії підручників розміщено на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://lib.imzo.gov.ua/>).

Зосереджуємо увагу, що в умовах воєнного стану значно посилюється роль підручника як засобу самостійного навчання учнів, оскільки виконання змісту навчальних програм може здійснюватися за допомогою ущільнення навчального матеріалу та його самостійного опанування учнями.

За умови відсутності доступу до друкованих підручників, учителю слід акцентувати увагу учнів на організації роботи з їх електронними версіями.

Навчально-методичне забезпечення, необхідне для вивчення географії учнями у закладах загальної середньої освіти, розміщено в Переліку навчальних

програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в 5-11-х класах закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою, на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>).

Вивчення географії в умовах реалізації завдань нової української школи актуалізує переосмислення ролі вчителя в освітньому процесі, посилення вимог до організації навчальної діяльності учнів на всіх етапах уроку.

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне, поточне та підсумкове: тематичне, семестрове, річне (<https://numl.org/.958471>). З метою реалізації формувального оцінювання, рекомендуємо вчителям ретельно опрацювати наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти» [4].

Для поточного та підсумкового оцінювання результатів навчання учнів доцільно використовувати такі основні форми та способи:

- усна (за допомогою організації індивідуального, групового та фронтального опитування);
- письмова (за допомогою виконання діагностичних, самостійних робіт, тестування, організації роботи з текстами, таблицями, схемами, контурними картами, атласами тощо);
- цифрова (за допомогою тестування в електронному форматі);
- практична (за допомогою організації виконання досліджень та навчальних проєктів, роботи з географічними моделями тощо) [3].

Концепція «Нова українська школа» забезпечує модернізацію змісту освіти, що має ґрунтуватися на компетентнісному, діяльнісному та особистісно орієнтованому підходах до навчання. Реформування полягає не лише в оновленні змісту навчальних програм та підручників з географії, а, в першу чергу, в оновленні методів навчання, що використовуються на уроці і в позанавчальній діяльності.

У зв'язку з цим вчителям географії доцільно використовувати сучасні методики і технології навчання, серед яких: інформаційна, проєктно-дослідницька, модульна, технологія критичного мислення, диференційованого, особистісно орієнтованого, проблемного навчання тощо, що сприяють організації активної навчально-пізнавальної діяльності учнів з освоєння змісту предмета, формування в них предметної та ключових компетентностей.

Використані та основоположні джерела

1. Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Запотоцький С.П., Карпюк Г.І., Гладковський Р.В., Довгань А.І., Совенко В.В., Даценко Л.М., Назаренко Т.Г., Гільберг Т.Г., Савчук І.Г., Нікитчук А.В., Яценко В.С., Довгань Г.Д., Грома В.Д., Горовий О.В.) (<https://numl.org/.912291>).

2. Модельна навчальна програма «Географія. 6-9 класи» для закладів

загальної середньої освіти (авт. Коберник С.Г., Коваленко Р.Р., Гільберг Т.Г., Даценко Л.М.) (<https://numl.org/.864091>).

3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти». URL: <https://numl.org/.320191>.

4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти». URL: <https://numl.org/.322291>).

Методист з географії та економіки
навчально-методичного відділу
координації освітньої діяльності та
професійного розвитку Сумського ОППО

В.Д. Попов

(Підпис наявний в оригіналі)

**Методичні рекомендації
щодо навчання змісту технологічної освітньої галузі
в 5-6 класах у 2023-2024 н. р.**

Організація освітньої діяльності у 5-6-х класах закладів загальної середньої освіти у 2023-2024 навчальному році здійснюватиметься відповідно до законів України «Про освіту» [3], «Про загальну середню освіту» [2], Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [4].

З огляду на існуючу загрозу здоров'ю учасників освітнього процесу, внаслідок збройної агресії Російської Федерації та оголошення в Україні воєнного стану, згідно з Указом Президента України від 26.07.2023 № 451 «Про строк дії воєнного стану в Україні», термін дії воєнного стану продовжено з 18.08.2023 строком на 90 діб.

Наголошуємо, що освітній процес організовується в безпечному освітньому середовищі з дотриманням рекомендацій щодо організації укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та учнів закладів освіти (відповідно до додатку до листа Державної служби надзвичайних ситуацій від 14.06.2022 № 03-1870/162-2 «Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти») та запропонованого Міністерством освіти і науки України алгоритму дій для вчителів у разі проведення занять і увімкнення сигналів тривоги, що розроблений на основі рекомендацій ДСНС України.

Відповідно до Указу Президента Володимира Зеленського від 16.03.2022 № 143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України», щоранку о 9.00 варто долучатися до загальнонаціональної хвилини мовчання, з метою вшанування пам'яті героїчного подвигу воїнів, полеглих під час виконання бойових завдань.

Надзвичайно важливо гнучко підходити до організації освітнього процесу, так, щоби він був психологічно комфортним для учнів (лист Міністерства освіти і науки України від 04.04.2022 № 1/3872-22 «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій»).

Для реалізації змісту технологічної освітньої галузі, у Типовому навчальному плані для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти у 5-6 класах визначено кількість годин на навчальний рік: мінімальна – 35, рекомендована – 70 та максимальна – 105. Заклад загальної середньої освіти самостійно визначає кількість навчальних годин на вивчення технологічної освітньої галузі у межах заданого діапазону.

У 5-6-х класах заклади освіти продовжують працювати за розробленою, на основі типової, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти» (<https://mon.gov.ua/5-9-klasiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>), освітньою програмою для 5-9-х класів закладів

загальної середньої освіти.

Метою технологічної освітньої галузі є реалізація творчого потенціалу учнів, формування у них критичного та технічного мислення, здатності до підприємливості та інноваційної діяльності, партнерської взаємодії, використання техніки й технологій для задоволення власних потреб, культурного та національного самовираження [4].

Метою навчального предмету «Технології» є розкриття та розвиток творчого потенціалу особистості учня, здатності застосовувати знання на практиці, розв'язувати практичні завдання в побуті через засвоєння основ дизайну, технологій та декоративно-ужиткового-мистецтва [1].

Державним стандартом базової середньої освіти визначено, що учні мають опанувати базові знання технологічної освітньої галузі за напрямками: проектування, основи графічної грамотності, технології виготовлення виробу, оцінювання та презентація результатів, декоративно-ужиткове мистецтво, сучасна техніка та технології, самозарадність у побуті [1].

Звертаємо увагу, що вчителі, які будуть навчати у 2023-2024 навчальному році учнів 5 класу мають право обрати модельну навчальну програму, яку будуть продовжувати реалізовувати у наступному навчальному році.

Акцентуємо увагу, що у 6-х класах закладів загальної середньої освіти організація процесу навчання має продовжуватися за обраними у 5-х класах модельними навчальними програмами (модельна навчальна програма має бути реалізована протягом повного адаптаційного циклу навчання) [6].

На основі модельної та затвердженої педагогічною радою навчальної програми з предмета, учитель складає календарно-тематичне планування, із урахуванням навчальних можливостей учнів класу. Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя [1].

Корисні матеріали, поради, посилання на інтернет ресурси, приклади практичного спрямування для вчителів технологічної освітньої галузі, що можуть використовуватися педагогами, розміщено у методичному посібнику «Технологічна освітня галузь: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи» за редакцією Удовиченко І.В., проректора з науково-педагогічної та методичної роботи Сумського ОШПО, доктора педагогічних наук, професора розміщено за покликанням: (<http://surl.li/hilve>) [7].

Досягнення мети технологічної освітньої галузі забезпечується засобами формування ключових компетентностей і наскрізних умінь в учнів, визначених Державним стандартом базової середньої освіти [1].

Компетентнісний потенціал технологічної освітньої галузі та базові знання відображено в додатку 11 Державного стандарту базової середньої освіти, вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів у технологічній освітній галузі в додатку 12 [1].

Навчання учнів відбувається на основі формувального оцінювання. Оцінюванню підлягають очікувані результати навчання у формі освітніх продуктів, які учні створюють у процесі навчальної діяльності:

– зовнішні освітні продукти – самостійно знайдені та презентовані факти, сформульовані ідеї, гіпотези, закономірності, створені вироби, послуги, результати практичних робіт, проєктів тощо;

– знання, уміння, освоєні способи діяльності, індивідуальний рівень сформованості ключових і предметної проєктно-технологічної компетентностей тощо [5].

Формувальне та підсумкове оцінювання навчальних досягнень учнів орієнтовані на виявлення поступу учнів у досягненні обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом базової середньої освіти [1]. Рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів НУШ, які здобувають освіту відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, уміщено в наказі Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти», листах Міністерства освіти і науки України від 06.08.2021 № 4/5-2303-21 «Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу у першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» та від 23.05.22 №1/54-15-22 «Щодо забезпечення виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 30.09.2021 № 1048 (зі змінами)».

Створені в навчальній діяльності особистісні зовнішні освітні продукти дають змогу здійснити підсумкове оцінювання, оцінити внутрішні особистісні зміни й здобутки учнів, їхній рівень володіння засобами проєктно-технологічної діяльності та сформованості предметної компетентності.

Використані та основоположні джерела

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <http://surl.li/jxngm>.
2. Закон України «Про загальну середню освіту». URL: <http://surl.li/jxnhe>.
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://osvita.ua/legislation/law/>.
4. Концепція Нової української школи. URL: <http://surl.li/jxmyz>.
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти». URL: <http://surl.li/jxnih>.
6. Міністерство освіти і науки України. Модельні навчальні програми для 5-9 класів НУШ. URL: <http://surl.li/kclnu>.
7. Технологічна освітня галузь: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи / Упор. І.В. Коренева; за ред. І.В. Удовиченко. Суми: НВВ КЗ СОІППО, 2022. 58 с. URL: <http://surl.li/hilve>.

Методист технологічної освітньої галузі
навчально-методичного відділу координації
освітньої діяльності та професійного
розвитку Сумського ОІППО

І.В. Коренева

(Підпис наявний в оригіналі)

**Методичні рекомендації
щодо навчання змісту інформатичної освітньої галузі
в 5-6 класах у 2023-2024 н.р.**

Організація освітнього процесу з інформатики в 5-6-х класах закладів загальної середньої освіти у 2023-2024 навчальному році здійснюється за Державним стандартом базової середньої освіти [1], Типовою освітньою програмою [10], модельними навчальними програмами (інформатична освітня галузь – <http://surl.li/aacbo>), на засадах компетентнісного, діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів, у контексті положення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [4].

Відповідно до Законів України «Про освіту» [2], «Про повну загальну середню освіту» [3], Постанови Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 № 782 «Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні» [8], наказу Міністерства освіти і науки України від 15.05.2023 № 563 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні» [7], освітній процес з інформатики в 5-6-х класах в умовах правового режиму воєнного стану реалізується залежно від безпекової ситуації в кожному населеному пункті в очному, дистанційному або змішаному форматах, із гарантуванням безпечних умов навчання для всіх учасників освітнього процесу.

У разі дистанційного формату навчання в умовах воєнного стану, рекомендуємо організацію освітнього процесу з інформатики в 5-6-х класах здійснювати за допомогою технологій дистанційного та змішаного навчання, відповідно до Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти [6], Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти [9].

Необхідною умовою організації освітнього процесу з інформатики в умовах воєнного стану є виконання Указу Президента України Володимира Зеленського від 16.03.2022 № 143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання», дотримання сигналів оповіщення та послідовності безпекових дій.

Зазначаємо, що основний алгоритм дій учителів під час повітряної тривоги розроблено та оприлюднено Міністерством освіти і науки України (<http://surl.li/coxla>), ключові рекомендації для школярів «Абетка безпеки» (<http://surl.li/dnmlp>) надано Департаментом комунікації Міністерства внутрішніх справ України.

З метою надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу, рекомендуємо:

– опрацювати методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» (<http://surl.li/hqvsl>);

- використовувати матеріали, розміщені на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (<http://surl.li/btoop>);
- опрацювати навчально-методичний посібник «Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу» (<http://surl.li/hquqh>);
- використовувати матеріали каталогу «Спільнотека» платформи «Спільно до навчання» (<https://spilnoteka.org/catalog/>);
- опрацювати курс психосоціальної підтримки «Школа стійкості» (<http://surl.li/hoqwq>).

Організацію освітнього процесу з інформатики в 5-6-х класах за Державним стандартом базової середньої освіти [1] в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» [5] рекомендуємо здійснювати, орієнтуючись на:

- цільову установку й уявний очікуваний результат спільної діяльності під час вибору змісту, методів і форм навчання;
- обґрунтоване упровадження інноваційних технологій навчання (критичного мислення, інформаційно-комунікаційних технологій, проблемно-діалогічного, змішаного, проектного, дослідницького навчання);
- оптимальне використання активних, інтерактивних, продуктивних методів навчання, методів контролю (тестовий, «портфоліо»), сучасних прийомів навчання;
- педагогічно виправдане застосування різних форм роботи (індивідуальна, парна, групова, фронтальна, колективна);
- диференціацію та індивідуалізацію навчання (із урахуванням особливостей сприйняття (аудіали, візуали, кінестети);
- забезпечення оперативного зворотнього зв'язку, організацію рефлексії навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- використання здоров'язбережувальних технологій (релаксація, фізкультхвилинка, вправи для очей);
- організацію самостійної навчально-пізнавальної діяльності учнів із використанням сучасних цифрових освітніх ресурсів.

Наголошуємо, що відповідно до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти [10], навчальне навантаження (інформатична освітня галузь) для закладів із навчанням українською мовою в 5-6 класах становить:

- рекомендоване – 1,5 години на тиждень, 52,5 годин на рік;
- мінімальне – 1 година на тиждень, 35 годин на рік;
- максимальне – 2 години на тиждень, 70 годин на рік.

Навчання інформатики в 5-6-х класах підпорядковане меті інформатичної освітньої галузі, визначеній у Державному стандарті базової середньої освіти [1], забезпечує формування й розвиток в учнів ключових компетентностей, зазначених у додатку 13 «Інформатична освітня галузь. Компетентнісний потенціал» Державного стандарту базової середньої освіти [1], і спільних для них наскрізних умінь учнів.

Зазначаємо, що навчання інформатики в 5-х класах закладів загальної середньої освіти у 2023-2024 навчальному році здійснюватиметься за Державним

стандартом базової середньої освіти [1], Типовою освітньою програмою для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти [10], обраними модельними навчальними програмами (інформатична освітня галузь), розміщеними на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України (<http://surl.li/aacbo>), зокрема:

– модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Завадський І.О., Коршунова О.В., Лапінський В.В.) – <https://cutt.ly/jLErrP4>;

– модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Козак Л.З., Ворожбит А.В.) – <https://cutt.ly/JLErcAE>;

– модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Морзе Н.В., Барна О.В.) – <https://cutt.ly/kLErgPI>;

– модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Пасічник О.В., Чернікова Л.А.) – <https://cutt.ly/4LEeJhT>;

– модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Радченко С.С., Боровцова Є.В.) – <https://cutt.ly/hLEeMXL>;

– модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В.) – <https://cutt.ly/CLLe4G7>.

Акцентуємо увагу, що в 2023-2024 навчальному році учні 6-х класів закладів загальної середньої освіти продовжуватимуть навчання інформатики за обраними модельними навчальними програмами (інформатична освітня галузь), у разі потреби, зі змінами та уточненнями.

Зазначаємо, що підручники з інформатики для 5 класу закладів загальної середньої освіти затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 08.02.2022 № 140 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» підручникам для 5 класу закладів загальної середньої освіти.

Перелік підручників з інформатики для 6 класу затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 08.03.2023 № 254 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» підручникам для 5-6-х класів закладів загальної середньої освіти».

Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників з інформатики для 5-6 класів зазначено у листі Міністерства освіти і науки України від 14.08.2023 № 1/12038-23 «Про переліки навчальної літератури та навчальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі закладів освіти у 2023-2024 навчальному році».

Навчально-методичне забезпечення (інформатична освітня галузь) для 5-6-х класів розміщено на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України (<http://surl.li/hrcuu>), зокрема:

- електронні версії підручників з інформатики (<http://surl.li/bsifs>);
- навчально-методична скарбниця НУШ 5-6 класи (<http://surl.li/hbzk1>);
- навчально-методичний путівник НУШ 5 клас (<http://surl.li/bqzuo>).

Акцентуємо увагу, що інформаційні матеріалами з інформатики 5 класу (модельні навчальні програми, підручники, посібники, онлайн ресурси) розміщено на офіційному сайті Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти в розділі «Куферок корисних застосунків» (<http://surl.li/dkrlq>).

Формування в учнів ключових компетентностей на уроках інформатики в 5-6-х класах за Державним стандартом базової середньої освіти [1], в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» [5], доцільно здійснювати у процесі опанування змісту та досягнення очікуваних результатів навчання, визначених у модельних навчальних програмах (інформатична освітня галузь), засобами навчальних завдань, поданих у підручниках і навчальних посібниках, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», створених на основі обраних модельних навчальних програм, із використанням сучасних засобів навчання.

Доцільно використовувати можливості:

- бази ресурсів (відео, дидактичні матеріали, інструменти) платформи «УМІТИ» (<https://umity.in.ua/resources/>);
- освітнього ресурсу МійКлас (<https://www.miyklas.com.ua/p/informatica>).

Наголошуємо, що під час вибору змісту, методів і форм навчання необхідно орієнтуватися на заплановану мету й прогнозований очікуваний результат спільної діяльності учнів.

Необхідною умовою організації освітнього процесу з інформатики є постійне використання комп'ютерної техніки, різних цифрових пристроїв, із метою забезпечення формування діяльнісної складової освітньої компетентності.

З метою формування та розвитку в учнів алгоритмічного мислення, рекомендуємо обирати середовища блочного програмування, використовувати онлайн-ресурси для самостійного опанування навиками програмування, зокрема середовища для ознайомлення з побудовою елементарних алгоритмів у ігровій формі, а це:

- Kodu (<https://www.kodugamelab.com/>);
- Code Club (<https://projects.raspberrypi.org/en/codeclub>);
- Sonic Pi (<https://sonic-pi.net/>);
- гра від Lego (<https://bit.ly/3jfGP2X>);
- Kodable (<https://www.kodable.com/>);
- Студія коду (<https://studio.code.org/courses>);
- Blockly.games (<https://blockly.games/?lang=uk>);
- Година коду (<https://hourofcode.com/ua/learn>).

Окрім того, у процесі навчання інформатики в 5-6-х класах доцільно використовувати:

- ігрові технології навчання для створення 3-D моделей:
Mine Craft Education Edition (<https://education.minecraft.net/>);

Lego Digital Designer (<https://www.lego.com/en-us/ldd>);

Tinkercad (<https://www.tinkercad.com/>);

SketchUp (<https://www.sketchup.com/>);

LeoCAD (<https://www.leocad.org/>);

– проєктні технології навчання (створення власних комп'ютерних ігор, анімаційних історій, навчальних програм).

З метою забезпечення актуалізації опорних знань, неперервного повторення, як передумови міцності знань і вмінь учнів, рекомендуємо використовувати інтерактивні завдання онлайн сервісів LearningApps.org (<http://learningapps.org/>), Kahoot! (<https://kahoot.com/>), Classtime (<https://www.classtime.com/uk/>).

З метою організації дослідницької діяльності учнів, рекомендуємо використання мікрокомп'ютерів, зокрема micro:bit, Arduino або Raspberry Pi.

У процесі організації освітнього процесу з інформатики в 5-6-х класах необхідно дотримуватися інформаційної безпеки, безпечного користування пристроями та обліковими записами в соціальних мережах.

З метою кібербезпеки, рекомендуємо створення інформаційних продуктів у різних програмних середовищах (текстові документи, презентації, графічні плакати, анімації, вебсторінки, відеоролики, програмні проєкти тощо).

Наголошуємо на дотриманні санітарно-гігієнічних норм та безпеки життєдіяльності під час організації освітнього процесу з інформатики в 5-6-х класах, відповідно до Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти [9].

Оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6-х класів з інформатики орієнтовано на визначені Державним стандартом базової середньої освіти [1] ключові компетентності та наскрізні вміння (додаток 13 Державного стандарту базової середньої освіти), вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з інформатичної освітньої галузі (додаток 14 Державного стандарту базової середньої освіти) і визначені навчальною програмою очікувані результати навчання для відповідного періоду освітнього процесу.

Зазначаємо, що навчальні досягнення учнів 5-6-х класів підлягають поточному, формульованому оцінюванню, у ході якого відстежується процес засвоєння компонентів змісту освіти, і підсумковому оцінюванню (тематичне, семестрове, річне), під час якого встановлюється відповідність здобутих учнями результатів навчання нормативно встановленим параметрам.

Під час оцінювання учнів з інформатики в 5-6-х класах варто орієнтуватись на опис інструментарію оцінювання у Типовій освітній програмі для 5-9-х класів закладів загальної середньої освіти [10], урахувати рекомендації, затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти».

Контроль і оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6-х класів необхідно здійснювати систематично, у формах самоконтролю та взаємного контролю, фронтально за допомогою методів спостереження, усного опитування, вивчення

учнівських робіт, учнівського портфолію.

Доцільно використовувати онлайн інструменти формувального оцінювання для створення інтерактивного контенту:

- Mentimeter (<https://www.mentimeter.com/>);
- Socrative (<https://www.socrative.com/>);
- Plicker (<https://get.plickers.com/>);
- EdPuzzle (<https://edpuzzle.com/>).

Наголошуємо, що методичні рекомендації щодо заповнення сторінок класного журналу в 5-х класах (інформатична освітня галузь) подано у додатку 5 до листа Сумського ОІППО від 28.10.2022 № 463/11-10 «Методичні рекомендації щодо заповнення сторінок класного журналу в 5 класах НУШ» (<http://surl.li/fcldz>), відеозапис експрес-інформування з питань оформлення сторінок класних журналів 5-х класів НУШ – <http://surl.li/hrytk>.

Для якісної організації освітнього процесу з інформатики в 5-6-х класах закладів загальної середньої освіти, рекомендуємо опрацювати методичні матеріали:

- методичний посібник «Інформатична освітня галузь: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи [4] – <http://surl.li/eeepes>;
- презентацію методичного посібника «Інформатична освітня галузь: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи» (<http://surl.li/htdaj>).

Наголошуємо, що необхідною умовою фахового зростання педагога є продуктивна самоосвітня діяльність учителя інформатики. У процесі формування власної траєкторії професійного розвитку, розвитку професійної компетентності в умовах оновлення змісту освіти, удосконалення навиків роботи з цифровими інструментами, учителям інформатики Нової української школи необхідно використовувати:

- освітнє онлайн середовище «Нова українська школа» (<http://nus.inf.ua/>);
- Національну онлайн-платформу для розвитку цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта» (<https://osvita.diaa.gov.ua/>);
- Національну платформу можливостей професійного розвитку педагогічних працівників «EdWay» (<https://edway.in.ua/>);
- освітню платформу «УМІТИ» (<https://umity.in.ua/>);
- інтернет ресурс «Навчайте, де б ви не були» (<http://surl.li/ajmid>).

Учителям інформатики рекомендуємо опрацювати матеріали онлайн-курсів:

- оцінювання без знецінювання (<http://surl.li/hsdsn>);
- цифровізаційні лайфхаки: технології та інструментарій якісної організації освітнього процесу в НУШ (<https://edway.in.ua/uk/mpk/485/detail/>);
- інструменти візуального контенту для підвищення якості освітнього процесу в НУШ: Canva (<https://edway.in.ua/uk/mpk/493/detail/>);

З метою розвитку самоосвітньої компетентності вчителів інформатики, варто опрацювати курси та тренінги з напрямку НУШ 5-6 класи на платформах для організації навчання та підвищення кваліфікації учителів: Піфагор (<https://pifa.com.ua>), Atoms HUB (<https://hub.atoms.com.ua>), ITeacher (<https://iteacher.com.ua>), Рух. Освіта (<https://ruh.com.ua/>), Дистанційна Академія

«TeachHub» (<http://teach-hub.com>), EdWay (<https://edway.in.ua/>).

Використані та основоположні джерела

11. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>.
12. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
13. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
14. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року URL: <https://cutt.ly/PXrsKAs>.
15. Математична освітня галузь: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи : методичний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти / укл. Т.В. Светлова, за ред. І.В. Удовиченко. Суми: НВВ КЗСОІППО, 2022. 64 с. URL: <http://surl.li/eeepdw>.
16. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text>.
17. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти. URL: <http://surl.li/cddtm>.
18. Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-pochatok-navchalnoho-roku-pid-chas-voiennoho-stanu-v-ukraini-i280723-782>
19. Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>.
20. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/80696/.

Методист інформатичної освітньої галузі
навчально-методичного відділу
координації освітньої діяльності та
професійного розвитку Сумського ОІППО

Т.В. Светлова

(Підпис наявний в оригіналі)

**Методичні рекомендації
щодо навчання змісту соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі
в 5-6 класах у 2023-2024 н.р.**

Здоров'я – гармонійна єдність фізичного, психічного та соціального благополуччя людини. Його відтворення можливе лише за умови цілеспрямованих об'єднаних зусиль медицини, освіти, кожної людини, зокрема, учня та сім'ї.

Для сучасної освіти однією з найактуальніших і гострих проблем залишається збереження й зміцнення здоров'я учнів, учителів та формування в них позитивної мотивації на здоровий спосіб життя.

Зазначаємо, що в 2023-2024 навчальному році, у залежності від безпекової ситуації в населеному пункті, у закладі освіти освітній процес може відбуватися: в очному режимі; дистанційному режимі; за змішаною формою.

З метою вшанування пам'яті, громадянської відваги та самовідданості, полеглих під час виконання бойових завдань, мирних громадян, які загинули унаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, Президент України підписав Указ від 16.03.2022 № 143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України», яким встановлено обов'язкове проведення щоденно о 09 годині 00 хвилин загальнонаціональної хвилини мовчання.

Для організації ефективного освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти у 2023-2024 навчальному році, в умовах воєнного стану, рекомендуємо створити безпечне освітнє середовище та врахувати вікові особливості, фізичний, психічний та інтелектуальний розвиток учнів, їхні особливі освітні потреби. Вибір форм організації навчання залежить від ресурсів для забезпечення освітньої діяльності, а саме: матеріально-технічних, кадрових, навчально-методичних, інформаційних. Звертаємо увагу на те, що форми організації освітнього процесу мають бути визначені педагогічною радою та відображені в освітній програмі закладу загальної середньої освіти.

Неабияким випробування для кожного громадянина України є життя в умовах війни, тож особливої підтримки потребують діти. Рекомендуємо вчителям, які будуть реалізувати освітню галузь «Соціальна і здоров'язбережувальна», сконцентрувати увагу на психологічній підтримці учнів. Доцільно проводити бесіди, психологічні хвилини, виконувати різні вправи та завдання, руханки, метою яких є зменшення емоційного напруження та стресу в учнів. Пропонуємо добірку матеріалів психологічної підтримки та допомоги:

- посібник для освітян «Як розповідати школярам про мінну безпеку», розроблений Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) в Україні (<http://surl.li/hglflf>);
- посібник із прикладами ігор та занять для дітей у незвичних обставинах

«Чим зайняти дитину в надзвичайній ситуації» (<http://surl.li/frjnj>);

– інструкції для дітей як діяти у надзвичайних ситуаціях у вигляді постерів (<http://surl.li/hglia>).

З метою організованого початку 2023-2024 навчального року та реалізації концепції «Нова українська школа» у 5-6-х класах, рекомендуємо опрацювати: Постанову Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» [1] (<http://surl.li/kenu>); наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6-х класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти» [4] (<http://surl.li/cbmtb>).

У Державному стандарті базової середньої освіти зазначено, що метою соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі є розвиток особистості учня, який здатний до самоусвідомлення, гармонійної соціальної і міжособистісної взаємодії, спрямованої на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, дбає про безпеку, виявляє підприємливість та професійну зорієнтованість для забезпечення власного і суспільного добробуту [1].

Акцентуємо увагу вчителів, навчальні курси, які реалізують зміст освітньої галузі «Соціальна і здоров'язбережувальна» мають бути спрямовані на формування в учнів ключових, загально-предметних і предметної компетентностей.

Зазначаємо, що компетентнісний потенціал соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі та базові знання учнів відповідно, зазначені в додатку 15 до Державного стандарту базової середньої освіти, а вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів – у додатку 16 до Державного стандарту базової середньої освіти.

Відповідно до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти»), на реалізацію освітньої галузі «Соціальна і здоров'язбережувальна» виокремлено навчальне навантаження на рік: рекомендована кількість годин – 52,5, мінімальна – 35, максимальна – 105.

Зазначаємо, що навчання за освітньою галуззю «Соціальна і здоров'язбережувальна» реалізується через обов'язковий інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут». За рішенням закладу освіти, навчання за інтегрованим курсом «Здоров'я, безпека та добробут» може здійснюватися разом із іншими курсами («Вчимося жити разом», «Етика» тощо), відповідно до затверджених Міністерством освіти і науки України модельних навчальних програм та навчально-методичного забезпечення [2].

Зі структурою та змістом модельних навчальних програм соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі можна ознайомитися на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» за покликанням: <http://surl.li/aphvt> [2]. Презентації модельних навчальних програм для 5-6-х класів закладів загальної середньої освіти освітньої галузі «Соціальна і здоров'язбережувальна» розміщено на сайті Державної наукової установи

«Інститут модернізації змісту освіти» за покликаннями: <http://surl.li/cfoiu> та <http://surl.li/cnwnb>.

У 2023-2024 навчальному році учні 6-х класів продовжують вивчати зміст курсів соціального та здоров'язбережувального спрямування за тими модельними навчальними програмами, що були обрані для вивчення в 5-х класах.

Під час організації освітнього процесу, в умовах воєнного стану, рекомендуємо ретельно підійти до обрання навчально-методичного забезпечення соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, а саме, – до вибору підручників та методичного контенту. Нагадуємо, що модельні навчальні програми соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі спрямовані на реалізацію ідей нової української школи та визначають орієнтовну послідовність навчальних досягнень учнів, зафіксованих у Державному стандарті базової середньої освіти (обов'язкові, загальні, конкретні освітні результати), орієнтири для оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6-х класів у період адаптаційного циклу.

У плануванні роботи на 2023-2024 навчальний рік рекомендуємо вчителям, що реалізовуватимуть соціальну і здоров'язбережувальну освітню галузь, під час написання (а потім – схвалення на педагогічній раді) навчальної програми унести доповнення, за потреби: особливу увагу необхідно приділити питанням мінної небезпеки, правилам евакуації, правилам поведінки під час повітряної тривоги, пожежній безпеці, певні акценти потрібно зробити на здоровому харчуванні. Важливими є питання пов'язані з впливом на здоров'я через погіршення екологічної ситуації в результаті воєнних дій. Насамперед, це стосується забруднення води, тому питання очищення води та її безпечного вживання і використання є дуже важливими. Потребують розширення також питання пов'язані з соціальною сферою та психологією.

Рекомендуємо вчителям, під час підготовки та проведення навчальних занять, використовувати корисні матеріали рубрики сайту Сумського ОППО «Куферок корисних застосунків (НУШ)», а саме: навчальні програми, підручники, навчально-методичні посібники, онлайн ресурси, освітні платформи тощо. Ознайомитися із матеріалами рубрики можна за покликанням: <http://surl.li/dpqki>.

На допомогу вчителям, які навчатимуть курсам, що реалізують освітню галузь «Соціальна і здоров'язбережувальна», спрямовано методичний посібник «Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь: 5-6 класи (адаптаційний цикл) нової української школи» (укладач Кісільова М.В.; редактор Удовиченко І.В.), що вийшов друком і розміщений у вільному доступі на репозитарії сайту Сумського ОППО (<http://surl.li/ecqmb>). У методичному посібнику розглянуто базовий компонент соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі. Запропоновано до ознайомлення модельні навчальні програми з навчально-методичною підтримкою, що представлена у вигляді QR-кодів; наведено приклади інтерактивних методів навчання та вправ щодо критичного мислення, які вчитель може використовувати під час організації освітньої діяльності в закладах освіти; висвітлено здоров'язбережувальні технології;

розглянуто оцінювання результатів навчання учнів [5].

Рекомендуємо вчителям ознайомитися, перейшовши за покликаннями, із матеріалами обласних методичних порадників: «Упровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» (<http://surl.li/huyuc>) та «Організація освітнього процесу з соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі в 6 класі за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» – <http://surl.li/huygv>.

Сучасні діти потребують постійної динаміки в діяльності, для них характерне «кліпове мислення», що є психологічним захистом від інформаційного перенавантаження. Тому, у процесі навчання учнів, учителям необхідно використовувати короткі формати подачі інформації та пояснювати дитині доцільність її дій (як урок стосується їхнього життя тут і зараз). Упродовж уроку рекомендуємо вчителям 5-6 разів змінювати різні види навчальної діяльності.

Основним засобом навчання залишається класичний підручник. На сторінках більшості підручників для 6-х класів розміщено QR-коди, відсканувавши які можна отримати доступ до цікавого матеріалу, що стосується теми конкретного уроку, зокрема: інфографіки, відеоматеріалів, скрайбінгів, 3D-моделювання, освітніх ігор, тестових контролів-онлайн тощо.

У новій українській школі ресурсом розвитку учня вважається формувальне оцінювання. Акцентуємо увагу, що відповідно до статті 17 Закону України «Про повну загальну середню освіту», основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне, поточне та підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання. Рекомендуємо вчителям, під час освітнього процесу для учнів 5-6-х класів, використовувати різноманітні техніки формувального оцінювання, із якими можна ознайомитися за покликанням: <http://surl.li/dtt dx>. Наголошуємо, що вибір форм, змісту та способів оцінювання здійснюють педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти, ухваленням відповідного рішення на педагогічній раді [3].

Зазначаємо, що результатом навчання учнів інтегрованим курсам соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі має бути розвиток здоров'язбережувальної компетентності в аспекті ціннісного ставлення до життя та зміцнення здоров'я; поглиблення навиків та умінь, зокрема, прийняття рішень, самооцінки та почуття гідності, протистоянні негативному психологічному впливові, подоланні емоцій та стресу; усвідомлення учнями необхідності відповідати за своє життя і здоров'я.

Використані та основоположні джерела

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <http://surl.li/abjvt>.
2. Модельні навчальні програми. URL: <http://surl.li/zxld>.
3. Про повну загальну середню освіту : Закон України. Освіта в Україні. Нормативна база (2-е вид.) Київ : КНТ, 2006. URL: <http://surl.li/mfrk>.
4. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Про

затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6-х класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти». URL: <http://surl.li/cbmtb>.

5. Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи : методичний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти / уклад. М.В. Кісільова; за ред. І.В. Удовиченко. Суми : НВВ КЗ СОІППО, 2022. 82 с.

Методист соціальної і здоров'язбережувальної
освітньої галузі навчально-методичного
відділу координації освітньої діяльності
та професійного розвитку Сумського ОІППО

М.В. Кісільова

(Підпис наявний в оригіналі)

**Методичні рекомендації
щодо навчання змісту громадянської та історичної освітньої галузі
в 5-6 класах у 2023-2024 н.р.**

Організація освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти у 2023-2024 навчальному році залежатиме від безпекової ситуації в кожному окремому місті, районі, територіальній громаді Сумської області. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 № 782 «Про початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні», навчання в закладах загальної середньої освіти розпочнеться 1 вересня 2023 року [13].

Освітній процес у 2023-2024 н.р. має бути організовано в безпечному освітньому середовищі з дотриманням рекомендацій щодо організації укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та дітей (учнів, студентів) закладів освіти (відповідно до додатку до листа Державної служби з надзвичайних ситуацій від 14.06.2022 № 03-1870/162-2 «Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти») [5].

Наголошуємо, що одним із важливих пріоритетів у діяльності вчителя громадянської та історичної освітньої галузі є забезпечення психологічної підтримки та допомоги учасникам освітнього процесу, які постраждали від російської воєнної агресії.

Під час війни діти втрачають своє базове відчуття безпеки, а це, своєю чергою, суттєво впливає на їхній настрій, емоційний стан, здатність навчатися та взаємодіяти з іншими.

Наголошуйте учням, що для збереження життя та здоров'я потрібно дотримуватися правил безпечної поведінки, зберігати спокій, не панікувати й акумулювати свої сили для підтримки родини та країни. У разі необхідності, – підготуйте учням пам'ятку «Твої правила безпеки».

Для створення безпеки та психологічної підтримки учнів, Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти рекомендує до використання в освітньому процесі такі інформаційні матеріали, як: «Психологічна допомога під час війни» (<https://k-s.org.ua/coping-war/>), уроки про безпеку під час війни для учнів 1-11 класів (<http://surl.li/dmhfa>).

Варто пам'ятати, що дотримання вимог сигналів оповіщення «Усім увага! Повітряна тривога!» є обов'язковим для всіх учасників освітнього процесу.

Відповідно до Указу Президента України від 16.03.2022 № 143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України», з метою вшанування пам'яті загиблих, щоденно о 09 годині 00 хвилин варто проводити загальнонаціональну хвилину мовчання [14].

Організація освітнього процесу в 5-6-х класах закладів загальної середньої освіти, у 2023-2024 навчальному році має здійснюватися відповідно до Законів

України: «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту»; Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, Державного стандарту базової середньої освіти.

Освітній процес здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей 5-6-х класів, їхніх освітніх потреб.

З метою організованого початку 2023-2024 навчального року в 5-6-х класах, рекомендуємо опрацювати Постанову Кабінету Міністрів України від 30.09.2021 № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти» (<https://cutt.ly/vDsA5Xe>) [12], наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6-х класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти» (<http://surl.li/jxrxg>) [9], лист Міністерства освіти і науки України від 10.06.2022 № 1/6267-22 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України» [4], методичні рекомендації щодо заповнення сторінок класного журналу в 5 класах НУШ (лист СОІППО від 28.10.2022 № 463/11-10 «Методичні рекомендації щодо заповнення сторінок класного журналу в 5 класах НУШ») [6].

У 2023-2024 навчальному році для учнів 5-6 класів будуть чинними такі модельні навчальні програми (затверджені наказом Міністерством освіти і науки України від 12.07.2021 № 795 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» модельним навчальним програмам для закладів загальної середньої освіти»):

«Вступ до історії України та громадянської освіти», 5 клас (35 годин на рік, 1 година на тиждень):

– модельна навчальна програма «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас» для закладів загальної середньої освіти (автори: Бурлака О.В., Власова Н.С., Желіба О.В., Майорський В.В., Піскарьова І.О., Щупак І.Я.);

– модельна навчальна програма «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас» для закладів загальної середньої освіти (автори: Желіба О.В., Мокрогуз О.П.);

– модельна навчальна програма «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас» для закладів загальної середньої освіти (автори: Бакка Т.В., Желіба О.В., Мелешенко Т.В., Щупак І.Я.);

– модельна навчальна програма «Вступ до історії України та громадянської освіти. 5 клас» для закладів загальної середньої освіти (автори: Гісем О.В., Мартинюк О.О.).

«Історія України. Всесвітня історія», 6 клас (70 годин на рік, 2 години на тиждень):

– модельна навчальна програма «Історія України. Всесвітня історія. 6 клас» для закладів загальної середньої освіти (автори: Піскарьова І.О., Бурлака О.В., Майорський В.В., Мелешенко Т.В., Щупак І.Я.);

– модельна навчальна програма «Історія України. Всесвітня історія. 6 клас» для закладів загальної середньої освіти (автори: Гісем О.В., Мартинюк О.О., Сорочинська Н.М., Гісем О.О., Василенко Я.В.)

«Досліджуємо історію і суспільство», 5-6 класи (інтегрований курс, 35 годин на рік, 1 година на тиждень):

– модельна навчальна програма «Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (автори: Васильків І.Д., Димій І.С., Шеремета Р.В.);

– модельна навчальна програма «Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (автори: Пометун О.І., Малієнко Ю.Б., Мороз П.В., Ремех Т.О.);

– модельна навчальна програма «Досліджуємо історію і суспільство. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (автори: Гісем О.В., Гісем О.О., Мартинюк О.О., Охредько О.Е.)

«Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти», 5-6 класи (інтегрований курс, 35 годин на рік, 1 година на тиждень):

– модельна навчальна програма «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (автори: Власова Н.С., Желіба О.В., Кронгауз В.В., Секиринський Д.О., Щупак І.Я.);

– модельна навчальна програма «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (автори: Кафтан М.В., Козорог О.Г., Костюк І.А., Мудрий М.М., Селіваненко В.В.);

– модельна навчальна програма «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (автори: Даниленко В.М., Гісем О.В., Мартинюк О.О., Охредько О.Е., Тарасюк Т.Д.).

Відповідно до Типової освітньої програми, навчальне навантаження громадянської та історичної освітньої галузі становить від 1 до 2 годин (рекомендовано – 1 година) для вивчення навчального предмету «Вступ до історії України та громадянської освіти» (5 клас) або інтегрованих курсів «Досліджуємо історію і суспільство» (5 клас), «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти» (5 клас) [8]; від 1,5 до 3 годин (рекомендовано – 2 години) на вивчення навчального предмета «Історія України. Всесвітня історія» (6 клас), інтегрованих курсів «Досліджуємо історію і суспільство» (6 клас), «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти» (6 клас).

У модельних навчальних програмах відсутній розподіл навчальних годин за розділами. Учитель, у межах загальної кількості годин, може самостійно визначати час для роботи за тим чи іншим розділом програми, не порушуючи при цьому повноти завдань, визначених як результати та зміст навчально-пізнавальної діяльності.

З модельними навчальними програмами громадянської та історичної освітньої галузі можна ознайомитися за покликанням: <https://cutt.ly/zJ8PoRj>.

Окрім того, для 5-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти (для дітей із порушеннями інтелектуального розвитку) у 2023-2024 навчальному році чинною залишається модельна навчальна програма «Вступ до історії України та громадянської освіти» (авт. Косенко Ю.М.) (наказ Міністерства освіти і науки України від 26.04.2022 № 383 «Перелік модельних навчальних програм для

спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (<http://surl.li/jxr xv>) [10].

Акцентуємо увагу, що курси «Вступ до історії України та громадянської освіти» (5 клас), «Досліджуємо історію і суспільство», «Україна і світ. Вступ до історії та громадянської освіти» для учнів 5 класу громадянської та історичної освітньої галузі належать до адаптаційного циклу базової середньої освіти та носять інтегрований і пропедевтичний характер.

Звертаємо увагу на те, що пропедевтика в 5 класі спрямована на формування початкових знань, елементарних уявлень і вмінь учнів з історії. Навчально-пізнавальна діяльність учнів має містити практичну спрямованість: розташовувати події у хронологічній послідовності, наводити приклади, читати з розумінням, працювати з візуальними джерелами, використовувати карту як джерело інформації, добирати інформаційні джерела за пропонованою тематикою, створювати логічні схеми з понять теми, формулювати запитання до тексту та зображень тощо.

З метою допомоги учням, які прийшли до 5 класу, пристосуватися до нових умов і вимог освітнього процесу, доцільно: зберегти згуртованість колективу, сформовану культуру поведінки та навички спілкування; розвивати в учнів уміння й навички самостійної роботи, критичного мислення; забезпечувати єдність вимог до учнів; дозувати навчальне навантаження та обсяг домашнього завдання; використовувати інтерактивні форми навчання; забезпечувати систематичне повторення; уникати перевантаження учнів тощо.

З метою дотримання принципу наступності, рекомендуємо опрацювати Державний стандарт початкової освіти та навчальну програму інтегрованого курсу «Я досліджую світ» [11]. Для ефективного навчання у 5-6-х класах, варто актуалізувати знання учнів, збільшуючи час на їхню самостійну, мисленнєву діяльність.

Особливостями курсу «Історія України. Всесвітня історія» для 6 класу є те, що вивчення історичного матеріалу здійснюється в хронологічних межах (від появи первісних людей – до падіння Західної Римської імперії); поєднання матеріалу давньої історії України та всесвітньої історії відбувається за хронологічним і змістово-логічним принципом; окрім того, у курсі прослідковується вплив подій світової історії на події на території України, а також подій на території України на світову історію.

Наголошуємо, що головною метою курсу також: є розвиток особистості учнів через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими й локальними процесами; формування ідентичності громадянина України; формування в учнів основ критичного мислення та особистісного ставлення до історичних подій. Програма курсу «Історія України. Всесвітня історія» (6 клас) спрямована на формування ключових і предметної (історичної) компетентностей.

Організуючи освітній процес у 5-6-х класах, учитель має налагодити творчу роботу учнів, спрямовану на формування ключових, загальнопредметних та історичної компетентностей; підтримувати різнобічні інтереси й стати пізнавальною активністю учнів; забезпечити соціальну активність учнівської молоді.

Під час навчання історії доцільно: поєднувати фронтальну, індивідуальну роботи з груповою; активно використовувати дослідницьку, пошукову, творчу роботи; створювати імітаційні життєві ситуації; реалізовувати творчі проекти; здійснювати віртуальні екскурсії тощо.

Беручи до уваги вікові особливості учнів 10-11 років, доцільно продовжувати формувати вміння (описувати, пояснювати, використовувати, виявляти), ставлення (висловлювати оцінні судження), ціннісні орієнтири (співпраця, гідність і повага до особистості, гармонійний розвиток, активна громадянська позиція), які сприятимуть формуванню їхньої громадянської та історичної компетентності.

Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, під час реалізації модельної навчальної програми, учитель має сформувати у здобувачів освіти ключові компетентності та базові знання (додаток 17) (<https://imzo.gov.ua/derzhavni-standarty-bazovoi-seredn-oi-osvity/>). З вимогами до обов'язкових результатів навчання учнів 5-6-х класів, які матимуть практичне значення щодо формування предметної компетентності (додаток 18), рекомендуємо ознайомитися за покликанням: <https://cutt.ly/vDsA5Xe> [3].

Акцентуємо увагу на формуванні в учнів 5-6-х класів наскрізних умінь (критично сприймати інформацію, системно мислити, висловлювати власну думку, логічно обґрунтовувати позицію, виявляти ініціативу) та набутті ними базових знань (історичне джерело, історія, хронологія, історична карта, історична пам'ять, цінності, демократія, закон, мораль, республіка тощо).

Оцінювання результатів навчання учнів має бути орієнтованим на ключові, предметні компетентності, як обов'язкові результати навчання та на наскрізні вміння, які визначено Державним стандартом базової середньої освіти (<http://surl.li/jxrxg>).

Відповідно до статті 17 Закону України «Про повну загальну середню освіту», основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне, поточне та підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання. Вибір форм, змісту та способу оцінювання здійснюють педагогічні працівники закладу загальної середньої освіти (<https://cutt.ly/BDsDm2e>) [2].

Звертаємо увагу, що метою формувального оцінювання є оптимізація освітнього процесу для розвитку особистості учня, а не лише оцінювання їхніх навчальних досягнень. Під час формувального оцінювання учні не порівнюються з іншими учнями, а лише зі своїми попередніми досягненнями. Під час оцінювання визначається не те, скількох помилок припустився учень, а на скільки змінився отриманий результат, порівняно з його попереднім результатом, а також чи відповідає він очікуванням самого учня. Формувальне оцінювання – не перевірка та контроль знань, а встановлення зворотного зв'язку між учителем та учнем [9].

Беручи до уваги вікові особливості пізнавальної діяльності учнів 10-11 років, рекомендуємо до використання в освітньому процесі комплекти навчально-методичного забезпечення громадянської та історичної освітньої галузі для учнів 5-6-х класів, з якими можна ознайомитися на сайтах установ та видавництва: Інституту педагогіки НАПН України (<https://cutt.ly/6J6vUPk>), «Педагогічна думка» (<http://peddumka.edukit.kiev.ua/>), український проєкт «Якість

освіти» (<https://cutt.ly/gZaUf6H>), «Літера» (<http://surl.li/jxrze>), «Оріон» (<https://www.orioncentr.com.ua/>), «Світич» (<https://svitdovkola.org/books/uis5,https://svitdovkola.org/books/6>).

З метою формування в учнів критичного мислення, під час роботи з інформаційними джерелами, навчання сприймання інформації, оцінювання якості інформації, підвищення загальнокультурного рівня особистості, рекомендуємо до використання в освітньому процесі модельну навчальну програму «Основи медіаграмотності» (5-6 класи) для закладів загальної середньої освіти (<https://cutt.ly/2ZaUwCw>) та посібник «Медіаосвіта в Державному стандарті базової середньої освіти (5-6 класи)», з яким можна ознайомитися за покликанням: <https://cutt.ly/gZaUuXk> [7].

Звертаємо увагу, що з історії не передбачено обов'язкових письмових узагальнюючих чи контрольних робіт. Формати проведення уроків учитель обирає особисто. Окрім того, на уроках тематичного контролю оцінюються результати виконаних завдань усіх учнів, оцінювання досягнень учнів на уроках узагальнення здійснюється на розсуд учителя.

З методичними рекомендаціями щодо організації освітнього процесу, посилення мотивації учнів у навчанні історії, навчально-методичним забезпеченням громадянської та історичної освітньої галузі, з прикладами завдань для реалізації діяльнісного підходу до навчання учнів 5-6-х класів закладів загальної середньої освіти в умовах нової української школи, можна ознайомитися у посібнику «Громадянська та історична освітня галузь: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи: методичний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти (укладач Третякова О.В.; редактор Удовиченко І.В.)», який розміщено на сайті Сумського ОШО за покликанням: <http://surl.li/kdgpf> [1].

Наголошуємо, що ведення класних журналів у 5-6-х класах здійснюється відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 03.06.2008 № 496 «Про затвердження інструкції з ведення класного журналу учнів 5-11 (12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів». З методичними рекомендаціями щодо заповнення сторінок класного журналу в 5-х класах закладів загальної середньої освіти можна ознайомитися на сайті Сумського ОШО (рубрика «Куферок корисних застосунків НУШ», підрубрика «Поради методистів СОШО») за покликанням: <http://surl.li/jxrzy> [6].

Отже, навчання учнів в закладі загальної середньої освіти буде успішним, за умови панування в ньому демократичної атмосфери, рівноправних партнерських відносин і взаємоповаги, системного застосування інтерактивного навчання та розвитку критичного мислення здобувачів освіти.

Використані та основоположні джерела

1. Громадянська та історична освітня галузь : 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи: методичний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти / уклад. О.В. Третякова; за ред. І.В. Удовиченко. Суми : НВВ КЗ СОШО, 2022. 59 с.

2. Закон України від 16.01.2020 № 463-ІХ «Про повну загальну середню освіту».

3. Державний стандарт базової середньої освіти (затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти».

4. Лист Міністерства освіти і науки України від 10.06.2022 № 1/6267-22 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України».

5. Лист Державної служби з надзвичайних ситуацій від 14.06.2022 № 03-1870/162-2 «Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти».

6. Лист Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти від 28.10.2022 № 463/11-10 «Методичні рекомендації щодо заповнення сторінок класного журналу в 5 класах НУШ».

7. Медіаосвіта в Державному стандарті базової середньої освіти (5-6 класи) : Навч.-метод. посіб. / О.П. Мокрогуз (розділи 1, 2, 3, підрозділ 4.2), О.В. Волошенюк (розділ 1, підрозділи 4.1, 4.3), Г.А. Дегтярьова (підрозділ 4.1), І.П. Старагіна (розділ 4.1), Р.В. Шаламов (підрозділ 4.2.); за заг. ред. В.Ф. Іванова, О.В. Волошенюк, Р.І. Євтушенко. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2022. 63 с.

8. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти».

9. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6-х класів».

10. Наказ Міністерства освіти і науки України від 26.04.2022 № 383 «Перелік модельних навчальних програм для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України».

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти».

12. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09. 2020 № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти»

13. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 № 782 «Про початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні».

14. Указ Президента України від 16.03.2022 № 143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання, за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України».

Методист з історії та правознавства
навчально-методичного відділу координації
освітньої діяльності та професійного
розвитку Сумського ОІППО

О.В. Третьякова

(Підпис наявний в оригіналі)

**Методичні рекомендації
щодо навчання змісту мистецької освітньої галузі
у 5-6 класах у 2023-2024 н.р.**

Мистецтво, як специфічна форма естетичної свідомості, є надзвичайно чутливим у реагуванні на всі прояви життя в різноманітні художніх образів. «Занурення» в мистецтво активізує в людині всі пізнавальні процеси – емоції і почуття, пам'ять, увагу, фантазію, інтелект, мислення в широкому розумінні, «пробуджує» творчі сили.

У 2023-2024 навчальному році організація освітнього процесу в 5-6-х класах із мистецької освітньої галузі буде здійснюватися відповідно до нормативних документів: Закону України «Про освіту» [2], Закону України «Про загальну середню освіту» [3], Постанови Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 № 782 «Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні» [11], наказу Міністерства освіти і науки України від 15.05.2023 № 563 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні» [10].

Відповідно до статті 10 Конституції України, державною мовою є українська мова. У статті 7 Закону України «Про освіту», зазначено, що мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова [2]. Ураховуючи зазначене, та відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 01.02.2018 № 1/9-74 «Щодо застосування державної мови в освітній галузі» [6], у закладах освіти уроки, лекції, семінари та виховні заходи мистецького спрямування реалізуються українською мовою.

Звертаємо увагу, у 2023-2024 навчальному році, у залежності від безпекової ситуації у кожному населеному пункті, у закладі освіти освітній процес може відбуватися: в очному, дистанційному та змішаному форматах; із обов'язковим дотриманням рекомендацій щодо організації укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та дітей (учнів, студентів) закладів освіти (відповідно до додатку до листа ДСНС від 14.06.2022 № 03-1870/162-2 «Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти») [5].

Наголошуємо на обов'язковому дотриманні вимог сигналів оповіщення «Усім увага! Повітряна тривога!» для всіх учасників освітнього процесу. Рекомендуємо ознайомитися з алгоритмом дій учителів під час повітряної тривоги, що розроблено та оприлюднено на сайті Міністерства освіти і науки України (<http://surl.li/sox1a>) та ключовими рекомендаціями для школярів «Абетка безпеки» (Департамент комунікації Міністерства внутрішніх справ України – <http://surl.li/dnmlp>).

Під час конструювання уроку, учителям освітньої галузі «Мистецтво»

необхідно звернути увагу на його місці в розкладі навчальних занять, оскільки щоденно о 09 год. 00 хв проводиться загальнонаціональна хвилина мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України [12]. Рекомендуємо доцільно добирати твори мистецтва для розкриття теми у цей час й будувати урок таким чином, щоби не порушувати його драматургію та емоційний вплив на учнів.

Одним із важливих пріоритетів освітньої діяльності вчителя мистецької освітньої галузі є забезпечення емоційної та психологічної підтримки, допомоги учасникам освітнього процесу, які постраждали від російської воєнної агресії.

З метою надання психологічної та емоційної підтримки учасникам освітнього процесу рекомендуємо ознайомитися з матеріалами, які розміщено на сайті Сумського ОШПО, у розділ «Сторінка методиста», (рубрика «Учителю мистецтва», тека «Учителю мистецтва в умовах воєнного стану», вкладка «Психологічна підтримка») за покликанням: <http://surl.li/jypqw>.

У 2023-2024 навчальному році у 5-6-х класах продовжується впровадження нового Державного стандарту базової середньої освіти, у якому окреслено мету, вимоги до результатів навчання здобувачів освіти на кожному циклі навчання, у межах освітньої галузі, зокрема, мистецької (затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898) (<https://cutt.ly/tZD1AnU>) [1].

Звертаємо увагу: мистецьку освітню галузь реалізують за допомогою чотирьох модельних навчальних програм інтегрованого курсу «Мистецтво 5-6 класи» та однієї програми міжгалузевого курсу «Драматургія і театр 5-6 класи» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» модельним навчальним програмам для закладів загальної середньої освіти», зі змінами, відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 13.12.2021 № 1358), а саме:

– модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (авт. Івасюк О.М., Комаровська О.А., Кізілова Г.О., Лемешева Н.А., Лобова О.В., Назар Л.Й., Чужина І.Ю., Шулько О.А.) (<https://cutt.ly/MN1n7vR>);

– модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (авт. Комаровська О.А., Лемешева Н.А.) (<https://cutt.ly/UN1OdbG>);

– модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (авт. Кондратова Л.Г.) (<https://cutt.ly/7N2TbDC>);

– модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (авт. Масол Л.М., Просіна О.В.) (<https://cutt.ly/zN0o0dM>);

– модельна навчальна програма «Драматургія і театр. 5-6 клас» (міжгалузевий інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (авт. Старагіна І.П., Чужина І.Ю., Івасюк О.М.) (<https://cutt.ly/ZN2mXoU>).

Зазначимо, що модельні навчальні програми інтегрованого курсу «Мистецтво» повною мірою відображають результати навчання, зазначені у

Державному стандарті базової середньої освіти. Модельна навчальна програма міжгалузевого курсу «Драматургія і театр» частково реалізує результати навчання двох освітніх галузей – мовно-літературної та мистецької. Тому, цей міжгалузевий курс може впроваджуватися у закладі освіти водночас з інтегрованим курсом «Мистецтво», а не замість нього – для більш детального ознайомлення учнів із одним із видів мистецтва – театральним. Саме тому, у навчальному плані закладу освіти не рекомендовано заміщувати інтегрований курс «Мистецтво» міжгалузевим інтегрованим курсом «Драматургія і театр».

Модельні навчальні програми інтегрованого курсу «Мистецтво» розміщено на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України (<http://surl.li/jzobi>) та вебсайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (<http://surl.li/jzobt>).

У модельних навчальних програмах відсутній чіткий розподіл годин на вивчення кожної з тем. Учитель має право самостійно визначати обсяг годин на вивчення окремої теми навчальної програми: за необхідності, – має право змінювати порядок вивчення тем у межах навчального року. Він має можливість обирати мистецькі твори для сприймання та співу, орієнтуючись на навчальну тематику й критерій їх високої художньої якості, а також розробляти художньо-практичні й ігрові завдання для учнів, ураховуючи програмні вимоги, мету уроку, дбаючи про цілісну драматургію уроку.

У період воєнної агресії і трагедії, які так болісно переживає населення України, необхідно вилучити з використання в освітньому процесі твори російських, а також білоруських митців (через позицію Білорусі щодо російського вторгнення в Україну). Вивільнений навчальний час доцільно використати на ознайомлення учнів з творами українських, у тому числі, регіональних митців, що також сприятиме формуванню патріотичної національної свідомості учнівства, поваги до українського мистецтва і культури, звичаїв та традицій українського народу.

Акцентуємо увагу, що у 6-х класах закладів загальної середньої освіти організація процесу навчання має продовжуватися за обраними у 5-х класах модельними навчальними програмами (модельна навчальна програма має бути реалізована протягом повного адаптаційного циклу навчання).

Звертаємо увагу, що вчителі, які будуть навчати у 2023-2024 навчальному році учнів 5 класу мають право обрати іншу модельну навчальну програму, яку будуть продовжувати реалізовувати у наступному навчальному році. Нагадуємо, що на основі модельної навчальної програми вчитель має розробити власну навчальну програму, яка буде затверджена на педагогічній раді закладу освіти. З більш детальним алгоритмом створення навчальної програми можна ознайомитися на сторінках методичного посібника «Мистецька освітня галузь: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи» (уклад. О.П. Сердюк; за ред. І.В. Удовиченко) [8].

Наголошуємо, що Типовою освітньою програмою на реалізацію мистецької освітньої галузі і, відповідно, інтегрованого курсу «Мистецтво», у 5-х та 6-х класах рекомендовано 70 годин на рік (2 години на тиждень), максимально – 105 (3 години на тиждень). Для повноцінної реалізації освітньої

галузі і досягнення обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом (додаток 20), у навчальному плані закладу освіти рекомендовано виділяти 2 навчальні години на тиждень [1].

Акцентуємо увагу: за наявності в закладі освіти відповідного кадрового потенціалу, інтегрований курс «Мистецтво» рекомендовано реалізовувати двома вчителями – учителем образотворчого мистецтва і вчителем музичного мистецтва. Нагадуємо, що для реалізації такої моделі навчання, закладом освіти, на основі обраної модельної навчальної програми, повинна бути створена навчальна програма закладу освіти, у якій виокремлено 2 складові: «Мистецтво: музичне мистецтво»; «Мистецтво: образотворче мистецтво». У класному журналі для кожної складової відводяться окремі сторінки, на яких після назви інтегрованого курсу через двокрапку прописується уточнення: «Мистецтво: музичне мистецтво», «Мистецтво: образотворче мистецтво» [7].

Водночас, наголошуємо, що необхідною умовою реалізації завдань мистецької освітньої галузі є дотримання інтегративного підходу до навчання, який реалізується за допомогою узгодження програмового змісту і результатів навчання учнів різним видам мистецтва.

Зазначаємо, що у 5-6-х класах навчаються учні вікового періоду 10-11 років, яким властивий перехід від молодшого шкільного віку до підліткового. У цей період діти свідомо вчать вчитися. Саме тому, один із важливих видів діяльності вчителя мистецтва – спрямування учнів на оволодіння способами здобування знань, усвідомлення сенсу навчання як процесу саморозвитку.

Сучасне покоління дітей потребує пошуку нових шляхів пізнання мистецтва, тому ефективним є педагогічно доцільне поєднання традиційних методів та прийомів навчання із сучасними, зокрема інтерактивними, дослідницькими та іншими.

Отже, на уроках освітньої галузі мистецтва вчителю необхідно максимально застосовувати різноманітні форми (індивідуальна, групова, колективна) роботи, у процесі чого відбуватиметься самовираження учнів у різних видах мистецької діяльності, зокрема: спів (виконання одноголосних та багатоголосних творів, спів в ансамблі та хорі), інструментальне музикування, малювання, ліплення, конструювання тощо, де виявляється творчість, ініціативність, формується і розвивається здатність співпрацювати з іншими людьми.

Рекомендуємо вчителям, у процесі організації освітнього процесу з мистецької освітньої галузі: надати учням можливість самостійно обирати практичне завдання для виконання; підтримувати прояви оригінальності; спонукати учнів до різних мистецьких ініціатив (як-от, виконання улюблених пісень, власних інтерпретацій виконання творчих робіт, зокрема, із застосуванням цифрових та медіа ресурсів), організації арт-мобів тощо; навчати учнів співпрацювати у парах, малих та великих групах або виконувати індивідуально обрані мистецькі проєкти.

Звертаємо увагу, що діяльність на уроках мистецтва – це також обговорення творів мистецтва, виявлення емоційно-ціннісного ставлення до них, аналіз їх змісту тощо. У процесі цього виду діяльності ефективно формуються і розвиваються такі наскрізні вміння, як уміння висловлювати власну думку,

здатність логічно обґрунтовувати позицію, критично мислити тощо. Саме тому, під час конструювання кожного уроку на адаптивному циклі навчання, учителю необхідно залучати різні прийоми і форми роботи щодо сприймання та аналізу-інтерпретації творів мистецтва.

Нагадуємо, що для мистецької освітньої галузі визначено чотири групи загальних результатів, що складаються з конкретних результатів для кожного з циклів навчання [1].

Звертаємо увагу, що по завершенню адаптаційного циклу навчання (6 клас) в учня мають бути сформовані на певному рівні чотири обов'язкові результати навчання, а саме:

- пізнання різних видів мистецтва, інтерпретація художніх образів, досвід емоційних переживань, ціннісне ставлення до мистецтва;
- художньо-образне, асоціативне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва;
- пізнання себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об'єктами; розвиток емоційного інтелекту;
- використання інформаційного середовища у власній творчості та художній комунікації [1].

Зазначимо, що з-поміж результатів навчання, що зазначені у Державному стандарті базової середньої освіти [1], необхідно формувати в учнів уміння демонструвати/презентувати результати власної творчості, пояснювати свій задум, критично оцінювати власні успіхи і досягнення тощо. Ці вміння слід формувати в учнів системно і послідовно, адже вміння критично оцінити свої можливості й якнайкраще їх представити іншим, є актуальним і необхідним у сучасному світі.

Ефективним методичним інструментом у доборі мистецького контенту та різних видів діяльності для уроку є підручники та інше навчально- методичне забезпечення. Акцентуємо увагу, що підручник – це, щонайперше, навчальне видання для учнів. Водночас, у кожному із підручників запропонований мистецький контент, який системно викладений, збагачений різноманітними методичними (система запитань) і дидактичними (різні види навчальних завдань) матеріалами. Тому, підручники можуть стати вагомим інформаційним, методичним допомогою вчителю під час підготовки до уроків та його конструювання.

Зазначимо, що для учнів 5-х та 6-х класів різними авторськими колективами створено підручники інтегрованого курсу «Мистецтво», що мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Їх електронні версії розміщено в електронній бібліотеці Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://lib.imzo.gov.ua/>). Також для оптимізації пошуку програмового та навчального контенту для 5 класів у рубриці «Куферок корисних застосунків НУШ» на сайті Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти розділі «Інформаційні матеріали для нової української школи (5 клас)» вкладка «Мистецька освітня галузь» розміщено навчально-методичні матеріали (<http://soippo.edu.ua/index.php/45-2010-11-24-15-06-39/5126-mistetska-osvitnya-galuz>), де систематизовано

модельні навчальні програми та навчально-методичне забезпечення для зручного використання у роботі.

З електронними версіями підручників «Мистецтво 6 клас» можна ознайомитися за покликанням: <https://pidruchnyk.com.ua/6klas/obrazotvorcheb/>

Звертаємо увагу, що оцінювання результатів навчання учнів має бути орієнтованим на ключові компетентності і наскрізні вміння та вимоги до обов'язкових результатів навчання у мистецькій освітній галузі, визначені Державним стандартом базової середньої освіти [1].

Оцінювання досягнень учнів в галузі мистецької освіти необхідно здійснювати відповідно до статті 17 Закону України «Про повну загальну середню освіту» у площині формульованого та підсумкового видів оцінювання [9].

Учителям освітньої галузі мистецтво під час організації оцінювання навчальних досягнень учнів рекомендуємо керуватися методичними рекомендаціями щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6-х класів, у яких визначено види оцінювання та способи його реалізації (наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6-х класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти») [10]; матеріалами методичного poradnika «Особливості оцінювання навчальних досягнень учнів на уроках мистецької освітньої галузі в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» та методичними рекомендаціями, що розміщені на сайті Сумського ОППО за покликанням: <http://surl.li/jznwo>

Використані та основоположні джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898). URL: <https://cutt.ly/OXpTocf>.
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (Київ, 16.01.2020 № 463-IX). URL: <https://cutt.ly/gXpTncj>.
4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р). URL: <https://cutt.ly/UXpT5Ja>.
5. Лист Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 14.06.2022 року № 03-1870/162-2 «Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти» URL: <https://document.vobu.ua/doc/13513>.
6. Лист Міністерства освіти і науки України від 01.02.2018 № 1/9-74 «Щодо застосування державної мови в освітній галузі» URL: <http://surl.li/dcaqi>
7. Масол Л.М. Інтегративні технології формування предметних компетентностей учнів початкових класів у процесі навчання інтегрованого курсу «Мистецтво». Мистецтво та освіта. 2020. № 2 (96). С. 2–9.
8. Мистецька освітня галузь: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи: методичний посібник для вчителів закладів загальної / уклад.

О.П. Сердюк; за ред. І.В. Удовиченко. Суми : НВВ КЗ СОІППО, 2022. 48 с.

9. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти» URL: <http://surl.li/keeiw> .

10. Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.05.2023 № 563 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні» https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/89142/

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 № 782 «Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні» URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/89658/ .

12. Указ Президента України Володимира Зеленського від 16.03.2022 № 143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України»

Завідувач навчально-методичного відділу
координації освітньої діяльності та
професійного розвитку Сумського ОІППО

О.П. Сердюк

(Підпис наявний в оригіналі)

**Методичні рекомендації
щодо навчання змісту освітньої галузі «Фізична культура»
у 5-6 класах у 2023-2024 н.р.**

Фізична культура є важливою складовою загальнолюдської культури, необхідною частиною способу життя здобувачів освіти, що сприяє їхньому фізичному розвитку та підвищенню працездатності, становленню та розвитку основних функцій організму. Піклування про здоров'я учнів – одне з головних завдань закладу освіти. Компонентом усебічного гармонійного розвитку особистості є уроки фізичної культури.

Ураховуючи воєнний стан, уведений в країні у 2023-2024 навчальному році, рекомендуємо вчителям фізичної культури звертати увагу на психологічний стан учнів під час освітньої діяльності. Рекомендуємо ознайомитися з добіркою інтернет-ресурсів щодо дій учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану та використовувати їх у роботі:

- посібник для освітян «Як розповідати школярам про мінну безпеку», розроблений Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) в Україні (<http://surl.li/hglfl>);
- посібник із прикладами ігор та занять для дітей у незвичних обставинах «Чим зайняти дитину в надзвичайній ситуації» (<http://surl.li/frjnj>);
- інструкції для дітей як діяти у надзвичайних ситуаціях у вигляді постерів (<http://surl.li/hglia>);
- відеофрагмент «Правила поведінки цивільного населення під час війни, військового стану» (<http://surl.li/btaht>);
- відеофрагмент «Рюкзак для евакуації» (<http://surl.li/cnwttd>).

Акцентуємо увагу вчителів на тому, що під час організації освітньої діяльності необхідно проводити щоденно о 09 годині 00 хвилин загальнонаціональну хвилину мовчання (Указ Президента України від 16.03.2022 № 143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України» – <http://surl.li/hhixb>).

Метою навчання предмета «Фізична культура», як складника відповідної освітньої галузі Державного стандарту базової середньої освіти, є гармонійний фізичний розвиток особистості учнів, підвищення функціональних можливостей їхнього організму, удосконалення життєво необхідних рухових умінь та навиків, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнів до занять фізичною культурою та елементів фізкультурно-спортивної діяльності [2].

Звертаємо увагу вчителів, що компетентнісний потенціал освітньої галузі «Фізична культура», визначений у додатку 21 Державного стандарту базової середньої освіти (<https://surl.li/kenu>), реалізовуватиметься за рахунок комплексу ключових компетентностей, сформованих умінь, ставлень, базових знань учнів [2]. У результаті опанування змісту навчального предмета «Фізична культура», учні мають засвоїти основні категорії і поняття, що складають логічну частину базових знань освітньої галузі «Фізична культура». Завдання навчального

предмета «Фізична культура» реалізують вимоги до обов'язкових результатів навчання освітньої галузі «Фізична культура», які зазначені у додатку 22 Державного стандарту базової середньої освіти (<https://surl.li/kenu>).

Зазначаємо, що на офіційному сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» створена сторінка «Навчально-методичне забезпечення 5-9 класи» (<https://cutt.ly/DJIMo3n>), на якій розміщено електронну таблицю «Навчально-методична скарбниця. НУШ 5-6 класи» (<https://cutt.ly/EJIM3Rv>), де можна ознайомитися з навчально-методичним забезпеченням кожної освітньої галузі, яке постійно оновлюється.

Уроки з фізичної культури, згідно з частиною сьомою статті 27 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (<http://surl.li/hgogi>), є обов'язковими та проводяться відповідно до навчальних програм, затверджених у встановленому порядку Міністерством освіти і науки України не менше 3-х разів на тиждень (105 годин на рік), що відображається у навчальному плані закладу освіти для кожного класу. Зазначаємо на тому, що години фізичної культури визначені всіма Типовими освітніми програмами та мають проводитися в закладах освіти в повному обсязі.

Освітній процес із фізичної культури у 2023-2024 навчальному році для 5-6-х класів нової української школи буде здійснюватися за модельною навчальною програмою «Фізична культура: 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Педан О.С., Коломоєць Г.А., Боляк А.А., Ребрина А.А., Дерев'янко В.В., Стеценко В.Г., Остапенко О.І., Лакіза О.М., Косик В.М. та інші – <http://surl.li/cndfb>), що розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти та має гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Зазначена модельна навчальна програма є комплексною програмою для адаптаційного циклу навчання, яка забезпечує наступність між початковою та базовою освітою, гнучкий перехід учнів від молодшого шкільного віку до підліткового.

Модельна навчальна програма з фізичної культури структурована за модулями:

– інваріантний модуль: теоретико-методичні знання та загальна фізична підготовка;

– варіативні модулі: 60 видів фізкультурно-спортивної діяльності, наприклад, аеробіка, вудбол, лакрос, петанк, сумо, хортинг тощо.

Змістове наповнення варіативної складової освітній заклад формує самостійно із модулів, запропонованих модельною програмою. Учням упродовж навчального року має бути запропоновано 12-16 варіативних модулів на вибір. Їх вибір має відбуватися на початку кожної чверті (із 3-4 модулів запропонованих освітнім закладом). Кожної навчальної чверті/триместра учень обирає нові варіативні модулі. Це означає, що в одному спортивному залі може одночасно відбуватися навчання 3-4 видам спорту на кожному уроці. Для того, щоби було можливим це реалізувати в одному залі, учителі мають обирати різні види спорту, якіможливо проводити на невеликій площі. Наприклад, це – петанк (вид спорту, у якому учасник має докинути спеціальні пружні кулі з принтами монстриків до цілі), чирлідінг (вид спорту, який поєднує в собі елементи шоу та видовищних видів спорту, наприклад танці, гімнастика, акробатика тощо), теніс (вид спорту, у

якому грають гравці один проти одного на майданчику – корті), корфбол (командна гра з м'ячем, схожа на баскетбол) тощо.

У 6 класі продовжується, у відповідності до модельної навчальної програми, та поглиблюється опрацювання учнями концептуальних програмних вимог предмета «Фізична культура». Наступність у навчанні фізичної культури зберігається також у вимогах програми до очікуваних результатів навчання. Логічність подання навчального матеріалу структурована таким чином, щоби зберегти наступність й послідовність навчання тем від 5 до 6 класу.

Зазначаємо, відповідно до Інструкції про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури, затвердженої наказом Міністерства охорони здоров'я та Міністерства освіти і науки України від 20.07.2009 № 518/674 «Інструкція про розподіл учнів на групи для занять на уроках фізичної культури», учні розподіляються на основну, підготовчу та спеціальну медичні групи (<http://surl.li/hgnvc>).

Важливо: відвідування уроків фізичної культури є обов'язковим для всіх учнів, незалежно від рівня фізичного розвитку та медичної групи; тимчасово звільнені від фізичних навантажень, повинні бути обов'язково присутніми на уроках фізичної культури.

Під час проведення занять із фізичної культури слід дотримуватись правил безпеки життєдіяльності (наказ Міністерства освіти і науки України від 01.06.2010 № 521 «Про затвердження Правил безпеки під час проведення занять з фізичної культури і спорту в загальноосвітніх навчальних закладах» (<http://surl.li/hgnxa>), зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 09.08.2010 № 651/17946), та санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти зі змінами, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 20.09.2021 № 1984 «Про затвердження Змін до Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти» (<http://surl.li/hgnyz>).

Акцентуємо увагу: на кожному уроці з фізичної культури з учнями проводиться інструктаж з безпеки життєдіяльності та робиться відповідний запис у класному журналі на сторінці про зміст уроку. Усі спортивні снаряди, спортивне обладнання та інвентар, що використовуються під час проведення занять з фізичної культури і спорту, згідно з чинним переліком типових навчально-наочних посібників та обладнання з фізичної культури для закладів освіти, повинні бути справними та надійно закріпленими. Звертаємо увагу вчителів на тому, що набув чинності наказ Міністерства освіти і науки України від 31.05.2023 № 648 «Про внесення змін до Типового переліку обладнання та інвентарю для фізкультурно-спортивних приміщень закладів освіти, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти» (<http://surl.li/jnrbv>).

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів, що проводяться закладом освіти, є формувальне, поточне та підсумкове: тематичне, семестрове, річне.

Із метою визначення вихідних даних для формуального оцінювання динаміки фізичної підготовленості учнів, рекомендуємо у вересні-жовтні провести тестування рівня розвитку основних фізичних якостей учнів (із урахуванням віку та статі учнів), зокрема [3]:

– швидкість (біг 30 метрів);

- витривалість (рівномірний біг без урахування часу);
- гнучкість (нахил тулуба вперед із положення сидячи);
- сила (згинання та розгинання рук в упорі лежачи);
- спритність (човниковий біг 4×9 метра);
- швидко-силові (стрибок у довжину з місця);
- метання малого м'яча на дальність;
- піднімання тулуба в сидячому положенні за 30 секунд.

Отримані результати тестувань заносяться вчителем до персональної порівняльної таблиці школяра (додаток 1 до Модельної навчальної програми), яка може бути доповнена іншими вправами на розсуд учителя. Орієнтовні середні показники, що характеризують належний («безпечний») рівень умінь і навиків учнів, подані в додатку 2 до Модельної навчальної програми [3].

Поточне оцінювання (тестування фізичних можливостей учнів) рекомендуємо проводити декілька разів упродовж навчального року під час уроку. Зазначаємо те, що не варто відводити для цього окремі уроки.

Для проведення підсумкового оцінювання рекомендуємо застосовувати 6 компонентів, кожен із яких має свою міру у відсотках (їхня загальна сума – 100%). За допомогою різних способів оцінювання визначається [1]:

- ставлення до уроків, відвідування, активність при підготовці до уроку – 10% (визначається шляхом спостереження вчителя);
- навиків та вміння, визначені навчальною програмою, здатність їх застосовувати у повсякденному житті, в ігрових та змагальних ситуаціях – 20% (визначається шляхом моніторингу, спостереження вчителя та самооцінювання);
- розвиток фізичних якостей (сила, витривалість, швидкість, гнучкість) – 20% (визначається шляхом моніторингу, тестування та формуального оцінювання);
- особистий прогрес школяра у показниках підготовленості – 20% (визначається шляхом моніторингу, тестування та формуального оцінювання);
- знання та їх застосування на практиці (основні поняття, визначені програмою, правила ігор, розуміння процесів, що відбуваються в організмі під час виконання вправ тощо) – 15% (визначається шляхом спостереження вчителя та самооцінювання);
- поведінка (соціальна поведінка, відвідування спортивної секції, участь у змаганнях, дотримання правил безпечної поведінки і збереження здоров'я на уроках та в позанавчальних заходах) – 15% (визначається шляхом спостереження вчителя, взаємооцінювання та самооцінювання).

Семестрове та підсумкове (річне) оцінювання результатів навчання учнів здійснюється за 12-бальною системою (шкалою), а його результати позначають цифрами від 1 до 12. Оцінка за семестр виставляється за результатами поточного (формуального) оцінювання та контролю загальних результатів. Наголошуємо на тому, що оцінювання має бути орієнтованим на очікувані результати навчання, визначені модельною навчальною програмою, а також на оцінювання рівня сформованості компетентностей учнів.

Учителям, які навчатимуть учнів 5-6-х класів змісту навчального предмета «Фізична культура» у закладах загальної середньої освіти, рекомендуємо використовувати в роботі матеріали методичного посібника «Освітня галузь

«Фізична культура»: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи» / уклад. М.В. Кісільова; за ред. І.В. Удовиченко. Суми: НВВ КЗ СОІППО, 2022. 58 с. [4] (<http://surl.li/ebtqb>). Ознайомитися з відеопрезентацією методичного посібника, що розпочала Удовиченко І.В., проректор Сумського ОІППО, доктор педагогічних наук, професор, яка виступила редактором презентованого джерела, та у своєму виступі наголосила на важливості й актуальності анонсованих посібників, у т.ч. «Фізкультурна освітня галузь: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи» можна за покликанням: <http://surl.li/hgsly>.

Рекомендуємо вчителям, під час освітньої діяльності, використовувати наступні відеоматеріали:

- збірка всеукраїнських семінарів з фізичної культури: <http://surl.li/hhima>;
- збірки онлайн-уроків від громадської організації «JuniorS»: <http://surl.li/hhiuj>;
- освітній серіал із фізичної культури від Міністерства цифрової трансформації України: <http://surl.li/crjy>;
- дистанційне навчання на уроці фізичної культури: <http://surl.li/cndjc>.

Корисні матеріали для вчителів фізичної культури, що можуть використовуватися педагогами, розміщено та постійно оновлюються на офіційному сайті Сумського ОІППО, зокрема у рубриці «Сторінка методиста», де створені теки: «Дистанційне навчання», «Тека вчителя фізичної культури під час воєнного стану», «НУШ: фізична культура» тощо (<http://surl.li/hmpfd>).

З метою підвищення власної професійної майстерності, рекомендуємо вчителям фізичної культури ознайомитися із відео-рядом конкурсних випробувань «Методичний практикум», «Майстер-клас», «Урок» першої п'ятірки конкурсантів першого туру всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2023» у номінації «Фізична культура» за покликанням: <http://surl.li/huzte>. На сайті Міністерства освіти і науки України у рубриці «Віртуальна галерея конкурсу» можна переглянути відео-ряд конкурсних випробувань відбіркового та фінального етапів першої п'ятірки конкурсантів другого туру всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2023» у номінації «Фізична культура» за покликанням: <http://surl.li/huzgw>.

Використані та основоположні джерела

1. Викладання фізичної культури у 5 класах НУШ: особливості, інновації та нововведення. URL: <http://surl.li/cmrlx>.
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <http://surl.li/abjvt>.
3. Модельна навчальна програма «Фізична культура» для 5-6 класів (автори: Педан О.С., Коломоєць Г.А., Боляк А.А., Ребрина А.А., Деревянко В.В., Стеценко В.Г., Остапенко О.І., Лакіза О.М., Косик В.М. та інші). URL: <http://surl.li/cndfb>.
4. Освітня галузь «Фізична культура»: 5-6 класи (адаптаційний цикл) Нової української школи : методичний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти / уклад. М.В. Кісільова; за ред. І.В. Удовиченко. Суми: НВВ КЗ СОІППО, 2022.

Методист навчально-методичного відділу
координації освітньої діяльності та професійного
розвитку Сумського ОІППО

М.В. Кісільова

(Підпис наявний в оригіналі)